

Výběr rozhodnutí ESLP pro justiční praxi

ročník XXVII

1/2021

NEJVYŠŠÍ SOUD

OBSAH

A a B proti Rumunsku

Association Innocence en Danger a Association Enfance
et Partage proti Francii

Farzaliyev proti Ázerbájdžánu

Makuchyan a Minasyan proti Ázerbájdžánu a Maďarsku

Výběr rozhodnutí ESLP pro justiční praxi

1/2021 ročník XXVII

Výběr rozhodnutí ESLP pro justiční praxi

Výběr rozhodnutí ESLP pro justiční praxi je připravován v kolektivu soudců Nejvyššího soudu, vládního zmocněnce pro zastupování České republiky před Evropským soudem pro lidská práva a pracovníků z oddělení analytiky a srovnávacího práva Nejvyššího soudu a má za cíl zvýšit povědomí odborné právní veřejnosti o aktuálních a konečných rozhodnutích Evropského soudu pro lidská práva ve Štrasburku. Ve snaze o maximální informovanost jsou skutkový stav a řízení u vnitrostátních soudů shrnuty stručně tak, aby měl čtenář dobrý přehled o základních důvodech stížnosti. Důraz je kladen na pečlivý výběr nejpodstatnějších částí odůvodnění rozhodnutí, které jsou předloženy. Autorské komentáře, zpracované většinou soudci Nejvyššího soudu, vystihují přínos daného rozhodnutí pro české právní prostředí, odkazy na články Úmluvy a příslušná dotčená ustanovení národního práva spolu s uvedením klíčových slov zvyšují odbornou hodnotu periodika.

Redakční rada:

Předseda: JUDr. Petr Angyalossy, Ph.D.

Členové: JUDr. Antonín Drašík, JUDr. Ivo Kouřil, Mgr. Aleš Pavel,
JUDr. Lubomír Ptáček, Ph.D., JUDr. Vít A. Schorm, JUDr. Pavel Simon,
JUDr. Milada Šámalová,
Mgr. et Mgr. Katarína Šipulová, M. St. (Oxon), Ph.D. (MUNI),
JUDr. Robert Waltr

Adresa redakce: Nejvyšší soud, Burešova 20, 657 37 Brno
tel.: +420 541 593 111, fax: +420 541 213 493
e-mail: podatelna@nsoud.cz

Ročník XXVII, číslo 1/2021

Vychází 23. 3. 2021

ISSN 1214-3839, MK ČR E 1200

Vzor citace rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva:

- Kummer proti České republice, č. 32133/11, rozsudek ze dne 27. 3. 2014
- Al-Khawaja a Tahery proti Spojenému království, č. 26766/05 a 22228/06, rozsudek velkého senátu ze dne 15. 12. 2011, § 118

OBSAH

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva o stížnostech č. 48442/16 a č. 48831/16 ve věci A a B proti Rumunsku	s. 1
Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva o stížnostech č. 15343/15 a č. 16806/15 ve věci Association Innocence en Danger a Association Enfance et Partage proti Francii	s. 15
Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva o stížnosti č. 29620/07 ve věci Farzaliyev proti Ázerbájdžánu	s. 28
Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva o stížnosti č. 17247/13 ve věci Makuchyan a Minasyan proti Ázerbájdžánu a Maďarsku	s. 39

EVROPSKÝ SOUD PRO LIDSKÁ PRÁVA
ČTVRTÁ SEKCE
2. 6. 2020
VĚC A a B PROTI RUMUNSKU
(rozsudek ve věci A a B proti Rumunsku,
stížnosti č. 48442/16 a 48831/16)

Dotčený článek Úmluvy:
čl. 2

Odkazy na českou právní úpravu:
čl. 6 Listiny

§ 55 odst. 2, § 101, § 101a, § 209 zákona č. 141/1961 Sb., trestní řád
zákon č. 137/2001 Sb., o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti
s trestním řízením

Klíčová slova:

ochrana svědka – ohrožený svědek – právo na život v kontextu statusu chráněného svědka – povinnosti chráněného svědka

K principům ochrany osob zařazených do programu na ochranu svědků

Autorský komentář:

Rozhodnutí ESLP dále rozvíjí zásady ochrany svědků (případně i dalších osob), kterým v souvislosti s jejich postavením v trestním řízení reálně a bezprostředně hrozí nebezpečí pro život či zdraví. Především zdůrazňuje povinnost státu k přijetí takových konkrétních opatření, o kterých lze důvodně či rozumně předpokládat, že jsou s to eliminovat nebezpečí hrozící těmto osobám. V tomto směru jde o naplnění pozitivního závazku státu vyplývajícího z čl. 2 Úmluvy („1. Právo každého na život je chráněno zákonem.“), aby se zřetelem na zjištěné skutečnosti přijal preventivní opatření na ochranu lidských životů a zdraví. Současně ESLP apeluje na příslušné státní orgány, aby v případě, že věděly nebo i mohly vědět o existenci skutečně a bezprostředně hrozícího nebezpečí přijaly účinná opatření k ochraně těchto osob urychleně, bez zbytečných prodlev. V neposlední řadě se rozhodnutí zabývá povinnostmi chráněné osoby s tím, že porušení přijatých závazků, či dokonce obstrukční jednání z jejich strany nelze klást k tíži příslušných státních orgánů. Rozhodnutí vychází z kritérií obsažených v tzv. Osman testu (viz Osman proti Spojenému království, č. 23452/94, rozsudek velkého senátu ze dne 28. 10. 1998, § 115–16), v němž je též definován rozsah povinností k ochraně svědků.

V posuzované věci ESLP poukázal na rumunskou vnitrostátní úpravu, podle níž byla stěžovatelům poskytnuta ochrana nejprve na podkladě příslušných ustanovení trestního řádu, neboť byli státním zástupcem prohlášeni „za ohrožené svědky“, a poté byli s jejich souhlasem zařazeni do „programu ochrany svědků“. ESLP ovšem vytkl postupu rumunských úřadů průtahy, když od okamžiku zjištění hrozícího nebezpečí do doby formálního zařazení stěžovatelů do programu ochrany svědků uplynulo cca 16 měsíců. Na druhé straně konstatoval, že po celou tuto dobu byla jejich ochrana zabezpečena, a to i přesto, že stěžovatelé s příslušnými státními orgány (s policií) mnohdy nespolupracovali, porušovali přijaté podmínky ochranných opatření, činili obstrukční jednání atd. Za této situace, i přes jisté nejasnosti o průběhu realizace jejich ochrany, nebylo možno vyvodit odpovědnost státu ve smyslu čl. 2 Úmluvy. Rozhodnutí ESLP naopak kriticky nahlíželo na počínání stěžovatelů, coby chráněných osob, ve vztahu k porušování jimi přijatých podmínek ochranných opatření a neustálého stupňování nepřiměřených požadavků ohledně poskytované ochrany.

Ve vnitrostátní úpravě je problematika zajištění ochrany svědka a osob jemu blízkých, kterým v souvislosti s podáním svědeckví hrozí újma na zdraví či jiné vážné nebezpečí, upravena ve vztahu k provádění jejich výslechu před orgány činnými v trestním řízení (srov. § 55 odst. 2, § 101, § 101a, § 209 trestního řádu). V rámci trestního řádu jde v zásadě o utajení totožnosti a podoby této osoby, u které je zjištěno takové nebezpečí. Orgány činné v trestním řízení jsou povinny svědka (osobu mu blízkou) současně poučit o právu na utajení své totožnosti a podoby a je-li to třeba, bezodkladně přijmout potřebná opatření k zajištění jeho ochrany. Trestní řád v ustanovení § 55 odst. 2 současně odkazuje na zvláštní zákon, podle něhož lze této osobě zajistit i specifický způsob ochrany.

Tímto zákonem je zákon č. 137/2001 Sb., o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením, ve znění pozdějších předpisů (dále též jen „zákon“).

Použití citovaného zákona je ovšem podmíněno tím, že bezpečnost svědka nebo dalších osob nelze zajistit jiným způsobem (například výše uvedeným postupem podle trestního řádu, poskytnutím krátkodobé ochrany podle § 50 zákona č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky). Okruh ohrožených, a tedy chráněných osob, je v tomto zákoně výrazně širší, když oproti trestnímu řádu navíc zahrnuje kupříkladu obviněného, znalce, obhájce.

Zvláštní ochranu a pomoc lze podle § 4 zákona 137/2001 Sb. poskytnout, jestliže ohrožená osoba souhlasí se způsobem a podmínkami jejího poskytování a ministr vnitra schválí návrh policie, soudce nebo státního zástupce, aby zvláštní ochrana a pomoc byla ohrožené osobě poskytována. Přitom soudce nebo státní zástupce podávají takový návrh prostřednictvím ministra spravedlnosti.

Soubor opatření v rámci poskytnuté ochrany spočívá zejména v osobní ochraně ohrožené osoby, v jejím přestěhování, v pomoci za účelem jejího sociálního

začlenění v novém prostředí, v zastírání skutečné totožnosti chráněné osoby. Tuto ochranu a pomoc zásadně poskytuje Policie České republiky, popřípadě vězeňská služba (§ 3 zákona).

Zákon v § 6 též vymezuje povinnosti chráněné osoby, která především musí dodržovat podmínky poskytování zvláštní ochrany a pomoci, řídit se pokyny příslušníků policie (vězeňské služby), bezodkladně je informovat o všech nových skutečnostech a změnách, významných pro postup při poskytování zvláštní ochrany a pomoci.

SKUTKOVÝ STAV

V roce 2012 zahájilo protikorupční státní zastupitelství u Nejvyššího soudu („the High Court of Cassation and Justice“) vyšetřování korupčních trestných činů spáchaných dvěma vyššími úředníky C a D. Vyšetřování bylo široce medializováno.

V období od února do srpna 2015 byli stěžovatelé, kteří dříve pracovali pro C, vyslechnuti státním zastupitelstvím jako svědci případu, jelikož se měli účastnit transakcí mezi C a D, které byly předmětem vyšetřování.

Dne 28. 8. 2015 vydalo státní zastupitelství po výsledku stěžovatelů příkaz, kterým byli prohlášeni za „ohrožené svědky“ ve smyslu ustanovení čl. 125 a 126 trestního řádu. V rozhodnutí bylo stanoveno, že budou přijata určitá ochranná opatření, konkrétně policejní dohled, ochrana domova stěžovatelů a neustálý policejní doprovod. Státní zástupce odůvodnil potřebu ochrany takto:

„Svědci jsou v nebezpečí, neboť existuje důvodné podezření, že může být ohrožen jejich život nebo tělesná integrita, s ohledem na prohlášení učiněná před státním zastupitelstvím, která mohou přispět k objasnění trestné činnosti a založení trestní odpovědnosti pachatelů.“

Téhož dne byl příkaz státního zástupce zaslán vedoucímu Generálního ředitelství policie v B. (dále jen „GRP“), který byl odpovědný za zajištění osobní ochrany stěžovatelů prostřednictvím služby zvláštních akcí (dále jen „SAS“).

Podle stěžovatelů dne 28. 8. 2015 státní zástupce také vypracoval v souladu s platnými právními předpisy akční plán označující rozsah ochrany, opatření, která mají být přijata, jakož i konkrétní úkoly zapojených policistů. Plán nebyl stěžovatelům poskytnut. Podle oficiálních dokumentů byl plán interním dokumentem GRP popisujícím konkrétní opatření, která mají policisté podniknout s cílem prosadit příkaz státního zástupce ze dne 28. 8. 2015. Jelikož dokument navíc obsahoval osobní údaje týkající se policistů zapojených do systému ochrany, nemohl být stěžovatelům odhalen.

Na základě návrhu státního zastupitelství zařadit stěžovatele do programu ochrany svědků se zástupci Národního úřadu pro ochranu svědků (dále jen „NÚOS“) setkali se státním zástupcem a stěžovateli, aby oběma stranám vysvětlili konkrétní podmínky a požadavky programů a projednali jejich možnosti.

Účelem setkání bylo umožnit oběma stranám učinit informované rozhodnutí o zařazení do programu na ochranu svědků.

Podle stěžovatelů měl příkaz státního zástupce sloužit jako dočasné opatření, jehož cílem bylo poskytnout jim ochranu, dokud nebude vyřízeno jejich zařazení do programu ochrany svědků. Státní zástupce přitom poskytl záruky, že opatření nebude mít vliv na jejich soukromý život.

Bylo jim údajně řečeno, že pokud souhlasí se zahrnutím do programu, budou přesunuti do jiného města a nikdo, dokonce ani státní zástupce, nebude znát místo jejich pobytu. Museli by přerušit veškerý kontakt se svými přáteli a omezit kontakt se svými rodinami. Současně by museli prodat veškerý svůj majetek, protože NÚOS nemohl platit náklady na skladování během jejich nepřítomnosti. Byli také informováni, že v novém místě je malá šance najít zaměstnání. Stěžovatelé požádali o čas k rozhodnutí, aby mohli zvážit všechny důsledky.

Dne 9. 12. 2015 stěžovatelé souhlasili se zařazením do programu ochrany svědků. Dne 11. 2. 2016 GŘP požádalo státní zastupitelství o převedení ochrany stěžovatelů na NÚOS. GŘP konstatovalo, že stěžovatelé odmítli spolupracovat s týmy přidělenými na jejich ochranu, opustili svůj domov bez doprovodu a bez uvedení svých úmyslů zapojeným policistům. Kromě toho poukázali na to, že v současné době neexistují žádná nařízení GŘP týkající se metod ochrany ohrožených svědků.

Dne 22. 2. 2016 NÚOS informoval státního zástupce, že stěžovatelé nemohou být do programu zařazení, neboť s nimi nebylo možné dosáhnout dohody o rozsahu ochrany. Stěžovatelé například požadovali, aby jim byla garantována vysoká úroveň komfortu, pokud budou přemístěni na národní nebo mezinárodní úrovni, což byl přehnaný požadavek, který NÚOS nemohl zajistit.

Dne 1. 3. 2016 byli stěžovatelé vyzváni k podpisu protokolů o ochraně, které obsahovaly podrobný popis povinností policistů a povinností stěžovatelů (zejména zdržet se jakéhokoli jednání, které by mohlo ohrozit učiněná ochranná opatření, informovat policii o veškerých změnách v jejich osobním životě a činnostech a nezveřejňovat jejich status chráněného svědka ani totožnost zúčastněných policistů).

Dne 7. 7. 2016 stěžovatelé odmítli podepsat nový soubor ochranných protokolů, které obdobně vypracovalo GŘP.

Dne 27. 6. 2016 přijalo GŘP nařízení týkající se metod ochrany ohrožených svědků (platné od 1. 7. 2016).

Mezitím 16. 9. 2015 zahájil Nejvyšší soud hlavní líčení v trestní věci a stal se odpovědným za ochranná opatření.

Dne 29. 6. 2016 státní zastupitelství požádalo Nejvyšší soud, aby zrušil opatření přijatá ve prospěch stěžovatelů a vyloučil je z programu ochrany svědků z důvodu, že jim již nehrozí žádné nebezpečí. Státní zástupce uvedl, že stěžovatelé nemohli uvést žádné konkrétní okolnosti potvrzující existenci ohrožení života a zdraví. Dále konstatoval, že nespolupracovali s policisty, kteří byli pověřeni jejich ochranou, a odmítli podepsat ochranné protokoly, čímž blokovali proces ochrany. Jakáko-

li ochrana nevyhnutelně omezovala osobní svobodu stěžovatelů, a pokud nebyli ochotni to akceptovat, ochranná opatření nemohla být vynucena.

U soudu stěžovatelé nesouhlasili s návrhem státního zástupce a tvrdili, že ohrožení života a zdraví stále přetrvává. Rovněž prohlásili, že protokoly přijali, ale nedůvěřovali policistům, kteří byli přiděleni k jejich ochraně. Měli za to, že jeden z policistů se dopustil zneužití tím, že je odmítl doprovázet a zároveň jim bránil opustit domov bez doprovodu.

Dne 25. 8. 2016 Nejvyšší soud zamítl žádost státního zástupce ze dne 29. 6. 2016 s odůvodněním, že důvody původních opatření nadále přetrvávají, protože u Nejvyššího soudu nadále probíhá dokazování v trestní věci. Nejvyšší soud dále konstatoval, že je chybou orgánů, že trvalo tak dlouho, než byly stěžovatelům poskytnuty protokoly o ochraně. Současně uvedl, že ochrana svědků by měla pokračovat v mezích stanovených státním zástupcem v nařízení ze dne 28. 8. 2015. Poznamenal však, že samotné protokoly o ochraně nebyly předmětem jednání, avšak ze své povahy ukládaly určitá omezení svobody stěžovatelů, která však nepředstavovala úplné popření jejich práv.

Stěžovatelé tvrdili, že nikdy neobdrželi kopii tohoto rozhodnutí, protože se jednalo o důvěrný dokument, a že o jeho obsahu byli státním zastupitelstvím informováni pouze ústně. Podle oficiálních dokumentů bylo dne 14. 10. 2016 umožněno stěžovatelům nahlédnout do dotčeného rozhodnutí.

Dne 5. 9. 2016 stěžovatelé dali státnímu zastupitelství souhlas se začleněním do programu ochrany svědků a zapakovali, že do té doby nabízená ochrana podle příslušných ustanovení trestního řádu byla nedostatečná, zneužívající a omezující jejich práva.

Dne 15. 11. 2016 stěžovatelé opět odmítli podepsat ochranné protokoly vypracované GŘP v domněnku, že omezují jejich základní práva. Podle policejní zprávy vypracované v ten den stěžovatelé po přečtení dokumentů prohlásili, že nikdy nebudou dodržovat požadavky policistů, nebudou je informovat před opuštěním domova nebo čekat před odjezdem na policejní doprovod a nesouhlasili by s přesunem na jiné místo na území Rumunska.

Dne 14. 10. 2016 stěžovatelé vypovídali před Nejvyšším soudem v trestním řízení proti C a D.

Dne 26. 10. 2016 požádal státní zástupce NÚOS, aby posoudil proveditelnost zařazení stěžovatelů do programu na ochranu svědků, a to zahájením postupu stanoveného zákonem o ochraně svědků. NÚOS vyhodnotila situaci v důvěrné zprávě. Na základě informací prezentovaných ve zprávě požádal státní zástupce dne 5. 12. 2016 Nejvyšší soud, aby nařídil zařazení stěžovatelů do programu ochrany svědků.

Dne 5. 1. 2017 Nejvyšší soud nařídil, aby byli stěžovatelé zařazení do programu ochrany svědků a aby byla přijata následující ochranná opatření navrhaná státním zastupitelstvím:

a) zvýšená ochrana domova stěžovatelů,

b) ochrana během cest k soudu a ze soudu,

c) pomoc při zajišťování zaměstnání,

d) finanční pomoc, dokud nebude nalezeno zaměstnání.

Dne 10. 1. 2017 Nejvyšší soud konstatoval, že příkaz státního zástupce ze dne 28. 8. 2015 přestal platit, a dne 16. 1. 2017 GRP ukončilo ochranná opatření podle ustanovení trestního řádu.

Dne 17. 1. 2017 stěžovatelé podepsali rámcovou dohodu o asistenci, která upřesňuje ochranná opatření, nabízenou pomoc a ochranné protokoly. Bylo od nich hlavně požadováno, aby se zdrželi jakékoli činnosti, která by ohrozila ochranná opatření nebo prozradila jejich stav či totožnost zúčastněných policistů. Rovněž se od nich požadovalo, aby nezaznamenávali žádné ze svých setkání se styčným důstojníkem. Protokoly rovněž obsahovaly situace, za kterých by došlo k ukončení programu ochrany.

Dne 25. 1. 2017 požádali stěžovatelé NÚOS o změnu totožnosti a přemístění do zahraničí. Ve stejný den byla jejich žádost předána Nejvyššímu soudu. NÚOS byl toho názoru, že žádosti nelze vyhovět z různých důvodů; jedním z nich byla skutečnost, že přítomnost stěžovatelů byla nezbytná pro účely vyšetřování trestného činu, kterého byli svědky.

Dne 30. 1. 2017 stěžovatelé rovněž požádali NÚOS o finanční pomoc s podrobným popisem svých výdajů a daňových povinností. Současně požadovali pomoc při hledání zaměstnání.

Podle zprávy NÚOS ze dne 1. 2. 2017 nemohlo být stěžovatelům nabídnuto zaměstnání, protože od úřadů odmítli všechny nabídky, které odpovídaly jejich úrovni vzdělání, a požádali o práci v oborech, pro které neměli odbornou kvalifikace. Dne 1. 2. a 9. 3. 2017 NÚOS informoval Nejvyšší soud o pokusech najít zaměstnání pro stěžovatele, přičemž všechny návrhy stěžovatelé odmítli.

V mezitímním rozsudku ze dne 30. 3. 2017 Nejvyšší soud žádosti stěžovatelů zamítl. Poznamenal, že odmítl všechny návrhy na zaměstnání předložené NÚOS a nabídku na přemístění v rámci Rumunska. Dále konstatoval, že jejich přítomnost byla často nezbytná pro účely vyšetřování trestného činu. Přesídlení do zahraničí a změna totožnosti nebyly možné, protože stěžovatelé nemohli překročit státní hranici s dočasným průkazem totožnosti jako jediným dokladem totožnosti, který by mohl být vydán podle ustanovení zákona o ochraně svědků. Rozhodnutí bylo důvěrné a zdá se, že jeho obsah byl stěžovatelům zpřístupněn až poté, co jim Soud zaslal vyjádření vlády.

Stěžovatelé tvrdili, že jelikož byli oba nezaměstnaní, museli prodat svůj majetek, aby mohli platit daně. Stěžovatelka A, která si po zahájení ochranných opatření dokázala najít práci, byla údajně zanedlouho poté požádána novým zaměstnavatelem, aby rezignovala z důvodu dotěrné přítomnosti příslušníků policie. Stěžovala si u Národní rady pro boj proti diskriminaci. K datu poslední korespondence stěžovatelů se Soudem (13. 3. 2018) nebyly k dispozici žádné informace o výsledku této

stížnosti. Stěžovateli B se nepodařilo najít zaměstnání. Údajně neměl prostředky na obživu. Požádal úřady, aby mu pokryly léčebné výdaje a osvobodily ho od placení daně z nemovitosti.

Podle oficiálních dokumentů vydaných NÚOS obdrželi stěžovatelé měsíční finanční podporu představující ekvivalent hrubé minimální mzdy. Platby zřejmě pokračovaly i poté, co stěžovatelé opustili zemi.

PŘÁVNÍ POSOUZENÍ

I. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 2 ÚMLUVY

90. Stěžovatelé namítali, že program na ochranu svědků je neúčinný. Odkázali na čl. 2, 8, 13 a 18 Úmluvy a čl. 2 Protokolu č. 4 Úmluvy. Soud, jemuž náleží právní posouzení skutkových okolností případu (viz Radomilja a další proti Chorvatsku, č. 37685/10 a 22768/12, rozsudek velkého senátu ze dne 20. 3. 2018, § 114 a 126), má za to, že povaha této stížnosti, jakož i její formulace, vyžaduje přezkum pouze podle čl. 2 Úmluvy, který v relevantní části stanoví:

„1. Právo každého na život je chráněno zákonem.“

A. Přípustnost

1. Zneužití práva stížnosti

91. Vláda tvrdila, že stěžovatelé odůvodnili stížnost vágními a nejasnými tvrzeními, záměrně zvolenými tak, aby utajili skutkové a právní otázky, případně zjevně nepravdivá tvrzení použitá k vytvoření jejich případu. Jejich záměrem bylo uvést Soud v omyl, aby se domníval, že byli ze strany úřadů vystaveni zneužívání a zanedbávání. Z tohoto důvodu vláda požádala Soud, aby prohlásil, že stěžovatelé zneužili své právo stížnosti.

92. Stěžovatelé popřeli všechna obvinění vznesená vládou ohledně jejich údajně špatné víry. Rovněž vyvrátili tvrzení, že si svůj případ vymysleli. Obvinění považovali za absurdní a pobuřující. Podle jejich názoru vláda zkreslila situaci, aby odůvodnila selhání systému ochrany svědků a zneužití ze strany státních orgánů. Kupříkladu uvedli, že nedostatek důkazů o riziku, kterému čelili, byl důsledkem vadného vyšetřování ze strany státních orgánů, nikoli zkrácením situace z jejich strany.

93. Soud opakuje, že podle čl. 35 odst. 3 písm. a) Úmluvy může být stížnost zamítnuta z důvodu zneužití práva na individuální stížnost, pokud byla mimo jiné vědomě založena na nepravdivých skutečnostech. Podání neúplných, a tedy zavádějících informací, může také zakládat zneužití práva stížnosti, zejména pokud se informace týkají samotného případu, a nebylo poskytnuto dostatečné vysvět-

lení pro nezveřejnění těchto informací. Totéž platí, pokud v průběhu řízení před Soudem dojde k významnému novému vývoji a pokud stěžovatel, přestože je to výslovně vyžadováno pravidlem 47 odst. 7 jednacího řádu Soudu, tyto informace Soudu neposkytl, čímž zabránil rozhodnutí ve věci s plnou znalostí skutkového stavu. I v takových případech však musí být s adekvátní jistotou zjištěn úmysl stěžovatele uvést Soud v omyl (viz *Gross v. Švýcarsko* [GC], č. 67810/10, § 28, EÚLP 2014, s dalšími odkazy).

94. V projednávaném případě Soud konstatuje, že vládou prezentované zneužívající jednání stěžovatelů není ničím jiným než rozdílným pohledem na skutkové okolnosti případu a na účinnost poskytnuté ochrany vnitrostátními orgány. Soud v podání stěžovatelů nezaznamenal žádná nevhodná vyjádření. Vláda navíc přesvědčivě nepoukázala na konkrétní prohlášení stěžovatelů, která by byla zjevně nepravdivá nebo zavádějící.

95. Na základě toho by námitka vlády týkající se zneužití práva stížnosti měla být zamítnuta.

2. Nevyčerpání vnitrostátních opravných prostředků

96. Vláda tvrdila, že stěžovatelé před Nejvyšším soudem nepochybovali operační postupy při realizaci ochranných opatření, jako je přítomnost uniformovaných policistů před jejich dveřmi nebo požadavek uvést úmysl opustit místo pobytu 72 hodin dopředu. Obdobná stížnost podaná stěžovateli ohledně relokace do zahraničí byla Nejvyšším soudem přezkoumána ve věci samé, s ohledem na dokumenty poskytnuté NÚOS.

97. Stěžovatelé před soudy nepochybnili rozhodnutí státního zástupce ohledně jejich stížností podaných k činnosti policistů pověřených jejich ochranou. Vláda dále uvedla, že stěžovatelka A nepodala stížnost u příslušných soudů ohledně jejího údajného protiprávního propuštění z práce.

99. Stěžovatelé konstatovali, že až na jednu výjimku státní zastupitelství zamítlo všechna trestní oznámení, která podali. Dále tvrdili, že vláda neuvedla, která vnitrostátní opatření by představovala jasný, účinný a dostupný opravný prostředek.

100. Tvrdili, že neměli možnost podat u vnitrostátních soudů stížnosti týkající se způsobu, jakým byl program ochrany organizován, a ohledně hrubé nedbalosti osob pověřených jejich ochranou.

101. Soud poukazuje na zavedené zásady v jeho judikatuře, zejména zdůrazněné ve věci *Gherghina proti Rumunsku*, č. 42219/07, rozhodnutí velkého senátu ze dne 9. 7. 2015, § 83–89; a *Vučković a další proti Srbsku* (předběžná námitka), č. 17153/11 a 29 dalších, rozsudek velkého senátu ze dne 25. 3. 2014, § 69–77.

102. Soud zejména opakuje, že povinnost vyčerpat vnitrostátní prostředky nápravy vyžaduje, aby stěžovatelé běžně využívali prostředky nápravy, které jsou

k dispozici a jsou dostatečné, pokud jde o jejich stížnosti podle Úmluvy. Existence předmětných opravných prostředků musí být dostatečně určitá nejen teoreticky, ale i v praxi, v opačném případě jim bude chybět potřebná dostupnost a účinnost (viz Gherghina, citováno výše, § 85).

104. Soud opakovaně zdůrazňuje, že aplikaci pravidla vyčerpání opravných prostředků je nutno vykládat s určitou mírou pružnosti a bez nadměrného formalismu (viz Gherghina, citováno výše, § 87).

106. Předem je potřeba poznamenat, že stěžovatelé uplatnili stížnosti u Nejvyššího soudu a specifikovali problémy, s nimiž se setkali v souvislosti s ochrannými opatřeními a příslušnými policisty, přičemž alespoň některé z těchto stížností byly Nejvyšším soudem přezkoumány.

107. Je pravdou, že stěžovatelé nenapadli před soudy rozhodnutí státního zástupce, která pro ně byla nepříznivá. Soud však nemůže spekulovat o tom, zda v případě podání žaloby u jiných soudů než u Nejvyššího soudu, který byl v jejich případě odpovědný za ochranná opatření podle zákona o ochraně svědků, by stěžovatelé, jejichž totožnost nebyla chráněna, nebyli veřejně odhaleni, čímž by riskovali porušení své povinnosti nezveřejnit svůj chráněný status svědka. Obdobné znepokojení vyjádřil ředitel NÚOS v dopise ze dne 23. 5. 2017, i když vláda pravost tohoto dopisu zpochybňuje. Soud může pouze poznamenat, že rozhodnutí přijatá Nejvyšším soudem byla důvěrná a nebyla sdělena stěžovatelům.

108. Za těchto okolností má Soud za to, že stěžovatelé předložením svých stížností Nejvyššímu soudu vyčerpali vnitrostátní opravné prostředky, které měli k dispozici. Z toho vyplývá, že námitka vlády týkající se nevyčerpání vnitrostátních prostředků nápravy by měla být zamítnuta.

109. Soud konstatuje, že stížnost není zjevně neopodstatněná ani nepřipustná z jiných důvodů uvedených v čl. 35 Úmluvy, tudíž musí být prohlášena za přípustnou.

B. K věci samé

110. Stěžovatelé namítali, že jim orgány neposkytly odpovídající ochranu a že vyšetřování obvinění z ohrožení, které vznesli, byla neúčinná. Poukázali na to, že úřady byly povinny přijmout opatření k prošetření všech rizik ohrožujících jejich životy a k zabránění jejich naplnění. Namísto toho přihlížely k ohrožení jejich životů, což nastalo rozřezáním pneumatik jejich automobilů nebo střelami nacházejícími se u vstupu do jejich domovů.

111. Pokud jde o kvalitu poskytované ochrany, stěžovatelé tvrdili, že Generální ředitelství policie nikdy nepochopilo situaci svědka, který potřebuje ochranu, ani to, jak provést ochranná opatření, aniž by došlo k porušení práva svědků. Policisté byli nezkušení, podali podrobné zprávy o jejich soukromém životě a tyto zprávy sdíleli s dalšími úřady. Stěžovatelé napsali institucím, které považovali za odpovědné za narušení jejich soukromí, avšak bezvýsledně.

112. Vláda poukázala na to, že obvinění z ohrožení života a zdraví, která stěžovatelé vznesli státnímu zástupci, nebyla nikdy shromážděnými důkazy podložena. Stěžovatelé vědomě a záměrně uvedli Soud v omyl za účelem vytvoření zkreslené situace, že se orgány rozhodly nezačlenit je do programu ochrany svědků, ačkoliv disponovaly důkazy o hrozbách. Ve skutečnosti však neinformovali státní zastupitelství o údajných výhrůžkách, které dostali, zatímco probíhala ochranná opatření.

113. Vláda dále argumentovala tím, že navzdory tvrzení stěžovatelů nebylo nařízení prokurátora ze dne 28. 8. 2015 nikdy zamýšleno jako dočasné opatření. Toto nařízení bylo učiněno na základě ustanovení trestního řádu a neobsahovalo žádný odkaz na příslušné ustanovení zákona o ochraně svědků.

114. Vláda dále vyvrátila tvrzení stěžovatelů, že policistům chyběly zkušenosti nebo je odmítli chránit. Pověřená policejní jednotka se účastnila vysoce rizikových policejních operací a byla jim svěřena například ochrana ohrožených soudců. Stěžovatelé naproti tomu soustavně usilovali o to, aby se ochranným opatřením vyhnuli, podali falešné žádosti o ochranu a porušili své povinnosti. Kupříkladu vyprovokovali incidenty s policií, poskytli národní televizi rozhovory v přímém přenosu (které pak vedly k ukončení pracovní smlouvy stěžovatelky A), odmítli adekvátní nabídky práce a odmítli spolupracovat s úřady.

115. Vláda zopakovala, že požadavky kladené na stěžovatele během jejich zařazení do programu ochrany nebyly nepřiměřené a že implicitně souhlasili s jejich dodržováním, když souhlasili se zařazením do programu ochrany.

Posouzení Soudem

a) Obecné zásady

116. Soud poznamenává, že čl. 2 odst. 1 věta první Úmluvy ukládá státu nejen upustit od úmyslného a protiprávního vzetí života, ale také přijmout vhodná opatření k ochraně životů osob v jeho jurisdikci. Závazek státu v tomto ohledu přesahuje jeho primární povinnost zajistit právo na život zavedením účinných trestněprávních norem zabraňujících páčání trestných činů proti životu, které je doprovázeno donucovacími mechanismy pro prevenci, potlačování a postihování porušení těchto norem. Článek 2 Úmluvy může také za určitých, přesně stanovených okolností znamenat pozitivní závazek orgánů přijmout preventivní opatření na ochranu jednotlivce, jehož život je ohrožen trestnými činy jiného jednotlivce (viz R. R. a další proti Maďarsku, č. 19400/11, rozsudek ze dne 4. 12. 2012, § 28; a Maiorano a další proti Itálii, č. 28634/06, rozsudek ze dne 15. 12. 2009, § 103–104).

117. Taková povinnost musí být vykládána způsobem, který nepředstavuje pro státní orgány neúnosné nebo nepřiměřené břemeno. Požadavek Úmluvy přijmout opatření k zabránění ohrožení života se tudíž nevztahuje na každé deklarované riziko, kterým má být život ohrožen. Pokud existuje obvinění, že státní orgány

porušily svou pozitivní povinnost chránit právo na život v souvislosti s výše uvedenou povinností předcházet a potlačovat trestné činy proti životu, je podle názoru Soudu nutné k doložení tohoto obvinění prokázat, že tyto orgány věděly nebo v rozhodné době měly vědět o existenci skutečného a bezprostředního ohrožení života identifikovaného jednotlivce nebo jednotlivců trestnými činy jiné osoby nebo osob a že nepřijaly opatření v rozsahu jejich pravomoci, kterými by bylo možné tomuto riziku předejít. S ohledem na povahu práva chráněného čl. 2 Úmluvy jako základního práva v schématu Úmluvy Soudu postačí, aby stěžovatel prokázal, že orgány neudělaly vše, co od nich lze rozumně očekávat, aby nedošlo k reálnému a okamžitému ohrožení života, o kterém mají nebo by měly mít znalosti. Jedná se o otázku, na kterou lze odpovědět pouze se znalostí všech okolností konkrétního případu (viz *Osman proti Spojenému království*, č. 23452/94, rozsudek velkého senátu ze dne 28. 10. 1998, § 115–16).

118. Soud se doposud zabýval různými situacemi, které se týkají pozitivních závazků států chránit právo na život podle čl. 2 Úmluvy před trestnými činy jiných osob. Použitím kritérií stanovených v rozsudku *Osman* (citovaném výše) došlo k definování rozsahu povinností k ochraně svědků, zejména v případě výše uvedeného rozsudku *R. R. a další proti Maďarsku* (citovaný výše), který se týkal vyloučení ze systému ochrany svědků.

119. Soud dále poznamenává, že čl. 2 Úmluvy může být relevantně aplikován, i když osoba, jejíž právo na život bylo údajně porušeno, nezemřela. V případě *R. R. a další proti Maďarsku* (citovaný výše, § 26–32) měl Soud za to, že vynětí čtyř z pěti stěžovatelů ze systému ochrany svědků v Maďarsku představovalo porušení pozitivního závazku státu chránit jejich právo na život, byť o život nepřišli, protože existovalo skutečné a bezprostřední riziko (známé vnitrostátním orgánům) ohrožení jejich života, které vyžadovalo ochranu v rámci programu na ochranu svědků. S poukazem na to, že vláda přesvědčivě neprokázala, že předmětné riziko přestalo existovat, a po jejich vyřazení z režimu ochrany svědků přijala nedostatečná opatření na ochranu životů stěžovatelů, dospěl Soud k závěru, že postup maďarských státních orgánů nesplňoval požadavky čl. 2 Úmluvy (viz také *Selahattin Demirtaş proti Turecku*, č. 15028/09, rozsudek ze dne 23. 6. 2015, § 30–31).

b) Aplikace těchto zásad na projednávaný případ

120. Na úvod Soud poznamenává, že dne 28. 8. 2015 byli stěžovatelé prohlášeni za „ohrožené svědky“ na základě jejich výpovědi, kterou učinili před státním zastupitelstvím v případě korupce zahrnující vysoké úředníky. Státní zastupitelství se zejména domnívalo, že stěžovatelé jsou „v nebezpečí, protože existovalo důvodné podezření, že může být ohrožen jejich život nebo tělesná integrita“. Dne 9. 12. 2015 stěžovatelé souhlasili se zařazením do programu na ochranu svědků. Následně nahlásili několik incidentů, které byly popsány jako ohrožení života a zdraví,

i když poměrně neurčitě. Navzdory pokusům státních orgánů o vyloučení stěžovatelů z programu na ochranu svědků Nejvyšší soud opatření zachoval.

121. Soud má za to, že při použití pravidel k ochraně svědků na projednávaný případ orgány výslovně nebo implicitně uznaly, že existuje riziko ohrožení jejich života, tělesné integrity nebo osobní svobody ve smyslu příslušných právních ustanovení (*mutatis mutandis*, RR a další proti Maďarsku, citovaný výše, § 30). V této souvislosti Soud připouští, že vskutku existovala vážná hrozba reálného a bezprostředního ohrožení života, tělesné integrity a osobní svobody stěžovatelů, a to jak v době, kdy bylo opatření původně zavedeno, tak v říjnu 2017, kdy stěžovatelé opustili Rumunsko.

122. Poté, co bylo prokázáno, že v době, kdy orgány věděly nebo měly vědět, že existuje skutečné a bezprostřední riziko ohrožení života stěžovatelů, zbývá posoudit, zda učinily vše, co od nich lze rozumně očekávat, aby předešly naplnění tohoto rizika (viz judikatura citovaná v odstavci 117 výše).

123. Soud bere na vědomí, že orgány poskytly stěžovatelům ochranu, jakmile bylo riziko zjištěno. Účastníci řízení se neshodují v otázce povahy původního ochranného příkazu. Ať je to jakkoli, je nutno poznamenat, že toto usnesení v praxi vedlo k přijetí řady opatření na ochranu stěžovatelů: akční plán byl přijat ve stejný den, zúčastněné strany zahájily jednání s cílem stanovit podrobnosti této ochrany a byly přiděleny dva týmy na ochranu stěžovatelů.

124. Je pravdou, že státním orgánům trvalo šest měsíců, než vypracovaly protokoly o ochraně, a to od 28. 8. 2015, kdy byl přijat příkaz státního zástupce, do 1. 3. 2016, kdy byly protokoly poprvé poskytnuty stěžovatelům. Toto zpoždění však nebylo ponecháno bez povšimnutí, neboť Nejvyšší soud kritizoval orgány za jejich nečinnost. Soud rovněž konstatuje, že orgánům trvalo více než tři měsíce, než zajistily dne 9. 12. 2015 souhlas stěžovatelů se zařazením do programu ochrany.

125. Státní zástupce navíc čekal do 26. 10. 2016 se zahájením řízení pro zařazení stěžovatelů do programu ochrany svědků podle zákona o ochraně svědků. Od rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 25. 8. 2016 do data, kdy státní zástupce tuto žádost podal, uplynuly dva měsíce.

126. Soud je znepokojen tím, že otázku takového významu a naléhavosti ponechaly státní orgány nevyřešenou po tak dlouhou dobu, která celkem představovala více než jeden rok a čtyři měsíce, a to od 28. 8. 2015, kdy bylo poprvé riziko zjištěno, do 17. 1. 2017, kdy byli stěžovatelé formálně zařazeni do programu.

127. Z výše uvedeného však vyplývá, že stěžovatelé během této doby nezůstali bez ochrany, i když tato ochrana byla přinejmenším na začátku ve většině improvizovaná, bez existence nařízení, které bylo aplikováno až 1. 7. 2016. Nevyhnutelné nedostatky však orgány napravily, přičemž během této doby nedošlo k žádnému přímému útoku na stěžovatele.

128. Soud podotýká, že stěžovatelé namítali nezkušenost a nedostatečnou přípravu policistů pověřených jejich ochranou. Nelze než poznamenat, že podle infor-

mací poskytnutých vládou dostali policisté v minulosti srovnatelné úkoly s vysokým rizikem, a proto jejich zkušenosti v oboru nelze zpochybnit.

129. Předchozí zkušenosti policistů ovšem nemohou vyrovnat absenci jasných pokynů jejich nadřízených ohledně rozsahu a cíle dané mise. Soud nemůže než konstatovat, že několik incidentů poukazuje na nedostatečnou přípravu policistů ve službě. V některých případech bylo zjištěno, že byli neozbrojení nebo bez uniform, opustili místo před příchodem dalšího týmu, nepodali hlášení nebo ztratili spis, který obsahoval citlivé údaje týkající se stěžovatelů. Tato pochybení mohla ohrozit ochranu stěžovatelů. Státní orgány však tyto skutečnosti braly vážně, vyšetřovaly a v případě potřeby potrestaly odpovědné osoby.

130. Bez ohledu na rychlou reakci státních orgánů na odstranění zjištěných nedostatků Soud připouští, že tyto musely přispět k eskalaci konfliktů a nedůvěry mezi stěžovatelem a policií. Neospravedlňují však provokativní chování stěžovatelů a opakované nerespektování vlastní odpovědnosti za jejich ochranu.

131. V této souvislosti Soud musí poznamenat, že vnitrostátní právo ukládá chráněným svědkům povinnost spolupracovat s úřady a zdržet se jakéhokoli jednání, které by mohlo ohrozit bezpečnost mise. Tyto povinnosti byly jasně stanoveny v protokolech o ochraně, se kterými stěžovatelé nakonec souhlasili. Nedodržení povinností přijatých podepsáním protokolů mohlo být podle zákona o ochraně svědků důvodem pro vyloučení z programu na ochranu svědků. Lze tedy připustit, že stěžovatelé si byli plně vědomi své povinnosti spolupracovat se státními orgány.

132. V praxi však stěžovatelé opakovaně porušili své povinnosti a ochranné protokoly. Nespolupracovali a velmi často projevovali nevhodné chování vůči policistům. Vynaložili značné úsilí, aby se vyhnuli ochranným opatřením a bránili práci příslušníků policie pověřených jejich ochranou. Odmítli spolupracovat s ochrannými týmy a vůči policii používali urážlivé výrazy. Stěžovatelé navíc údajně vznesli vůči státním orgánům nespelnitelné požadavky týkající se povinnosti najít jim nová pracovní místa a odmítli přistoupit na kompromis v této otázce. Navíc svou přítomností na sociálních sítích a v televizi riskovali ohrožení jejich statusu chráněného svědka.

133. Stěžovatelé také odmítli nabídku na přemístění v rámci Rumunska. Pokud jde o jejich žádost o změnu identity a přemístění do zahraničí, Nejvyšší soud ji po pečlivém prozkoumání zamítl a uvedl důvody, proč by tato opatření nebyla v jejich situaci proveditelná. Bez ohledu na rozhodnutí Nejvyššího soudu a jejich povinnost dodržovat ochranné protokoly se stěžovatelé jednostranně rozhodli změnit své bydliště v zahraničí. Tímto jednáním prakticky došlo k ukončení jejich ochrany a potenciálně je vystavilo vážnému riziku ohrožení jejich života a lidské integrity. Zdá se však, že navzdory dalším obtížím vyvolaným touto novou situací způsobenou jednáním stěžovatelů státní orgány nezrušily ochranu, ale udržovaly kontakt se stěžovatelem v zahraničí a nadále jim poskytovaly finanční podporu.

134. Soud oceňuje státní orgány za jejich úsilí pokračovat v ochraně navzdory nedostatečné spolupráci stěžovatelů namísto toho, aby přistoupil k jejich stažení

z programu ochrany svědků, což je možnost stanovená zákonem o ochraně svědků. Ochota státních orgánů zajistit ochranu stěžovatelů a hledat alternativní řešení nebyla oslabena ani při nedostatečné spolupráci stěžovatelů, při porušování pravidel a provokativním chování.

135. S ohledem na výše uvedená zjištění má Soud za to, že orgány učinily vše, co od nich lze rozumně očekávat, aby ochránily stěžovatele před údajným rizikem ohrožení jejich životů, čímž naplnily požadavky čl. 2 Úmluvy.

V důsledku toho nedošlo k porušení tohoto ustanovení.

VÝROK

Z těchto důvodů Soud jednomyslně

1. *Rozhoduje* o spojení stížností;
2. *Deklaruje* stížnost za přijatelnou;
3. *Prohlašuje*, že nedošlo k porušení čl. 2 Úmluvy.

(Zpracovali JUDr. Antonín Draštík a JUDr. Adrian Matúš)

EVROPSKÝ SOUD PRO LIDSKÁ PRÁVA

PÁTÁ SEKCE

4. 6. 2020

VĚC ASSOCIATION INNOCENCE EN DANGER

A ASSOCIATION ENFANCE ET PARTAGE PROTI FRANCII

(rozsudek ve věci Association Innocence en Danger a Association
Enfance et Partage proti Francii, stížnosti č. 15343/15 a 16806/15)

Dotčené články Úmluvy:

čl. 3 a 13

Odkazy na českou právní úpravu:

zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí

§ 13 odst. 1 zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem

Klíčová slova:

zákaz nelidského a ponižujícího zacházení – špatné zacházení s dítětem – odpovědnost státu za nepřijetí opatření na ochranu dítěte – pozitivní závazky

K opatřením přijatým vnitrostátními orgány na ochranu osmiletého dítěte před špatným zacházením ze strany rodičů

Autorský komentář:

Projednávané rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva (dále jako „Soud“) se týká stížnosti dvou francouzských sdružení na ochranu dětí (Association Innocence en Danger a Association Enfance et Partage), podané jménem slečny M., která ve věku 8 let zemřela v důsledku zneužívání svými rodiči. Veškeré indicie (jako například zranění na jejím těle, vynechávání výuky ve škole nebo opakované přestěhování rodiny) ovšem vnitrostátní orgány, včetně soudů, nepřesvědčily o tom, že ke špatnému zacházení v období před úmrtím slečny M. ze strany rodičů docházelo. Jelikož se ani následně po její smrti sdružení nedomohla před vnitrostátními soudy deklarace odpovědnosti státu za selhání vnitrostátních orgánů, obrátila se na Soud s odkazem na porušení příslušných ustanovení Úmluvy.

Soud projednávanou věc posuzoval z pohledu čl. 3 Úmluvy, jelikož spor se týkal otázky, zda vnitrostátní orgány měly odhalit špatné zacházení s dítětem a ochránit dítě před jednáním, které nakonec vedlo k jeho smrti. Projednávaná věc se tak přímo netýká otázky odpovědnosti rodičů slečny M. za činy spáchané v souvislosti se špatným zacházením, ale otázky odpovědnosti státu. Soud proto posuzoval, zda si žalovaný stát v rozhodné době měl být vědom rizika, že se slečna M. stane obětí

špatného zacházení, a zda proti takovému špatnému zacházení poskytl dostatečnou ochranu. Slečnu M. bylo podle Soudu možné považovat za osobu spadající do kategorie „zranitelných osob“, tedy osob, které mají právo na ochranu ze strany státu, a špatné zacházení, které utrpěla ze strany svých rodičů, spadalo do rozsahu čl. 3 Úmluvy. I když Soud nejprve uznal některé kroky, které vnitrostátní orgány uskutečnily (počáteční rychlá reakce státního zástupce, nahrávka výslechu nebo vyšetření dítěte), a obtížnost úkolu, kterému vnitrostátní orgány v tak choulostivé oblasti čelily, existence dalších vážných okolností převážila k závěru, že stát selhal v rámci přijímání jednotlivých opatření na ochranu dítěte před vážným zneužíváním ze strany rodičů. Pro Soud byly rozhodující zejména dva faktory – (1) prosté zastavení šetření případu bez dalšího informování příslušných orgánů sociálních služeb, které mohly realizovat určitá preventivní opatření, a (2) neexistence mechanismu, který by centralizoval znepokojivé informace týkající se obdobných případů. Uvedené podle Soudu značně snížilo šanci zvýšeného dohledu nad dítětem a účinnou výměnu informací mezi soudními orgány a orgány sociálních služeb.

Soud v projednávaném případě zároveň poukázal na klíčovou roli, kterou v podobných případech hrají učitelé dítěte. Ti podle Soudu většinou nejsou svědky špatného zacházení, ale mohou, v případě existence známek zranění, být důležití při objasňování obdobných případů. Učitelé, kteří jsou někdy jedinými důvěryhodnými osobami dítěte a kteří jsou odpovědní za každodenní pečlivé sledování dítěte, tak mají dobré předpoklady k tomu, aby měli celkový obraz o jeho vývoji.

Z pohledu českého práva je rozhodnutí přínosné pro určení rozsahu povinností státu při poskytování ochrany nezletilých dětí před násilím na nich v rámci jejich rodinného prostředí. Selhání státu při plnění těchto pozitivních závazků plynoucích z čl. 3 Úmluvy lze považovat za nesprávný úřední postup podle § 13 odst. 1 zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem.

(Zpracovali Mgr. Ladislav Kováč, LL.M., a JUDr. Pavel Simon)

SKUTKOVÝ STAV

Projednávaná věc se týká stížnosti dvou francouzských sdružení na ochranu dětí se sídlem v Paříži podané jménem slečny M., která v roce 2009 ve věku 8 let zemřela v důsledku zneužívání svými rodiči. Matka slečny M. se nejprve rozhodla pro anonymní porod – měsíc po porodu ovšem změnila své rozhodnutí a svou dceru si vzala k sobě. Slečna M. následně žila s oběma svými rodiči a sourozenci v jedné domácnosti. V dubnu 2007, tj. ve věku šesti let, šla poprvé do školy. V průběhu následujícího období změnila několik škol a často vyučování vynechávala. Již v prvním školním roce si učitelé M. všimli různých zranění na jejím těle. Dne 19. 6. 2008 zaslala ředitelka jedné ze škol „zprávu o ochraně dětí“ státnímu zástupci. Jelikož

jí ředitelka předchozí školy informovala o podezření ze špatného zacházení, měla uvedená ředitelka obavy, když slečna M., na rozdíl od svých sourozenců, nepřišla do nové školy. Ředitelka obdržela také školní spis, ve kterém bylo uvedeno, že učitelé zaznamenali fyzické známky násilí na těle slečny M. Státní zastupitelství následně požádalo policii o vyšetřování. V červenci 2008 informovaly příslušné orgány sociálních služeb státní zastupitelství o modřinách, které byly v nedávné době zpozorovány na jejím těle. Zároveň byl v této věci pověřen vyšetřením soudní lékař, který slečnu M. vyšetřil v přítomnosti jejího otce. Lékař zaznamenal řadu nedávno způsobených lézí a naznačil, že nemůže vyloučit násilí nebo špatné zacházení. Následující týden byla slečna M. vyslýchána a uvedený výslech byl i natočen. V září 2008 policie vypracovala zprávu, ve které dospěla k závěru, že z vyšetřování neplynou důkazy o tom, že by se slečna M. měla stát obětí zneužívání. Státní zastupitelství následně v říjnu 2008 případ uzavřelo s odůvodněním, že údajný trestný čin nebyl dostatečně objasněn. Na konci dubna 2009 tehdejší ředitelka školy a školní lékař nařídili otci, aby vzal M. na dětskou pohotovost, kde zůstala hospitalizována po dobu jednoho měsíce. Ředitelka zároveň dne 27. 4. 2009 nahlásila předsedovi příslušného místního úřadu své podezření ohledně existence znepokojivých informací, že slečna M. od začátku školního roku zameškala 33 dní výuky a že do školy často chodila s lehkými zraněními, pro která neexistovalo žádné zjevné vysvětlení. V červnu 2009 navštívili slečnu M. doma dva sociální pracovníci v různých termínech. Došli k závěru, že neexistuje důvod ke zvláštnímu znepokojení.

V září 2009 otec slečny M. oznámil policii, že jeho dcera zmizela z parkoviště restaurace s rychlým občerstvením. Následovalo masivní pátrání po slečně M. Ve výslechu rodičů a sourozenců slečny M. se ovšem objevilo množství rozporů a vyšetřovatelům byly také hlášeny pochybnosti ohledně uvedeného zmizení. Otec dítěte tak nakonec přivedl vyšetřovatele na místo, kde se našlo tělo slečny M. Rodiče dítěte byli okamžitě zatčeni, umístěni do vazby a v červnu 2012 i odsouzeni k třicetiletému trestu odnětí svobody porotním soudem za mučení a barbarské jednání vedoucí ke smrti. V říjnu 2012 obě sdružení podala žaloby proti státu, kterými se domáhala deklarace občanskoprávní odpovědnosti za vadné fungování soudního systému. Jejich tvrzení se opírala zejména o hrubou nedbalost, které se vyšetřovací orgány dopustily v období od června do října 2008 tím, že z jejich strany došlo k řadě zanedbání a k závažným chybám v rámci trestního řízení. Uvedená sdružení byla toho názoru, že pokud by trestní řízení bylo vedeno řádně, smrti slečny M. se dalo zabránit. Jejich žaloby byly ovšem zamítnuty. Kasační soud k tomu uvedl, že k žádné hrubé nedbalosti ze strany vyšetřovatelů nebo státních zástupců nedošlo.

PŘÁVNÍ POSOUZENÍ

I. KE SPOJENÍ STÍŽNOSTÍ

99. Vzhledem k podobnosti předmětu obou stížností je podle Soudu vhodné, aby je posoudil společně v rámci jednoho rozsudku.

II. LOCUS STANDI

A. Tvrzení stran řízení

(...)

B. Hodnocení Soudu

(...)

131. Soud má (...) za to, že zde existují „výjimečné okolnosti“, které umožňující uznat postavení obou sdružení, která podala stížnost, jako de facto zástupce slečny M., jelikož jejich cílem je právě ochrana dětí a jelikož se aktivně účastnila vnitrostátního řízení se skutečným procesním postavením podle vnitrostátního práva (Centre de ressources juridiques au nom de Valentin Câmpeanu, č. 47848/08, rozsudek velkého senátu ze dne 17. 7. 2014, § 112 a 114).

132. V důsledku toho Soud zamítá námitku vlády týkající se nedostatku aktivní legitimace sdružení, která podala stížnost.

III. K PŘEDMĚTU SPORU

(...)

134. Soud má za to, že pokud jde o stížnosti podané žalujícími sdruženími podle článků 2, 3 a 6 Úmluvy, předmět sporu se týká otázky, zda vnitrostátní orgány měly odhalit špatné zacházení s dítětem a chránit je před těmito skutky, které nakonec způsobily i jeho smrt. Jelikož si je dobře vědom právní kvalifikace skutkových okolností případu, považuje Soud za vhodné posoudit tyto stížnosti podle čl. 3 Úmluvy. Stejně tak považuje za vhodné posoudit stížnost podle čl. 13 ve spojení s čl. 3 Úmluvy.

IV. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 3 ODS. 1 ÚMLUVY

135. Sdružení Innocence en Danger se s odkazem na hmotněprávní složku čl. 3 Úmluvy domnívá, že systém neochránil slečnu M. před extrémně závažným zneužitím ze strany jejích rodičů, které vedlo až k její smrti. Domnívá se, že vnitrostátní orgány, které od určitého momentu měly rozeznat nebezpečnost situace, ve které se nachází dítě, ji měly povinností ochránit více.

Článek 3 Úmluvy stanoví:

„Nikdo nesmí být mučen nebo podrobován nelidskému či ponižujícímu zacházení anebo trestu.“

A. K přijatelnosti

(...)

B. K věci samé

1. Tvrzení stran řízení

(...)

2. Hodnocení Soudu

a) Obecné principy

156. Soud připomíná, že na to, aby špatné zacházení spadalo do rozsahu působnosti čl. 3 Úmluvy, musí dosáhnout minimálního stupně závažnosti. Posouzení tohoto minimálního stupně je relativní; záleží na všech okolnostech případu, a to zejména na povaze a kontextu zacházení, jeho trvání, fyzických nebo psychických účincích a v některých případech i na pohlaví, věku a zdravotním stavu oběti (Opuz proti Turecku, č. 33401/02, rozsudek ze dne 9. 6. 2009, § 158).

157. Pokud jde o otázku, zda může stát podle čl. 3 Úmluvy odpovídat za špatné zacházení způsobené jinými subjekty, než je on sám, Soud připomíná, že povinnost Vysokých smluvních stran podle čl. 1 přiznat každému, kdo podléhá jejich jurisdikci, práva a svobody stanovené v Úmluvě, ve spojení s čl. 3 vyžaduje, aby státy přijaly vhodná opatření, která zajistí, že tyto osoby nebudou vystaveny mučení nebo nelidskému či ponižujícímu zacházení, včetně špatného zacházení ze strany jednotlivců. Tato ustanovení musí umožňovat účinnou ochranu zejména dětí a jiných zranitelných osob, a musí zahrnovat přiměřená opatření k zabránění špatnému zacházení, o kterém orgány věděly nebo měly vědět (viz, *mutatis mutandis*, Z a ostatní proti Spojenému království, č. 29392/95, rozsudek velkého senátu ze dne 10. 5. 2001, § 73; E. a ostatní proti Spojenému království, č. 33218/96, rozsudek ze dne 26. 11. 2002, § 88; M. C. a A. C. proti Rumunsku, č. 12060/12, rozsudek ze dne 12. 4. 2016, § 109–110; a D. M. D. proti Rumunsku, č. 23022/13, rozsudek ze dne 3. 10. 2017, § 40–41). Zejména pokud jde o děti, mají orgány veřejné moci povinnost, s ohledem na základní charakter práv zakotvených v čl. 3 a s ohledem na jejich zvláštní zranitelnost, chránit je před špatným zacházením (v kontextu základního vzdělávání viz například O’Keeffe proti Irsku, č. 35810/09, rozsudek velkého senátu ze dne 28. 1. 2014, § 145).

158. Soud již měl příležitost zdůraznit, že mu nebyla svěřena úloha nahrazovat vnitrostátní orgány a vybírat ze široké škály opatření, která by mohla být přijata k zajištění plnění jejich pozitivních závazků podle čl. 3 Úmluvy (Opuz, viz výše, § 165). Ve smyslu čl. 19 Úmluvy a zásady, podle které je cílem Úmluvy zaručit práva, která nejsou teoretická nebo iluzorní, ale konkrétní a účinná, musí Soud zajistit, aby státy řádně plnily svou povinnost chránit práva osob podléhajících jejich jurisdikci. Otázka přiměřenosti reakce vnitrostátních orgánů může být z hlediska

Úmluvy zásadní (Talpis proti Itálii, č. 41237/14, rozsudek ze dne 2. 3. 2017, § 103, jakož i odkazy v něm uvedené).

b) Použití uvedených zásad na projednávaný případ

159. Soud poznamenává, že slečnu M. lze považovat za osobu spadající do kategorie „zranitelných osob“, které mají právo na ochranu ze strany státu (Talpis, viz výše, § 126) a že špatné zacházení, které utrpěla ze strany svých rodičů, spadá do rozsahu čl. 3 Úmluvy (viz, *mutatis mutandis*, C. A. S. a C. S. proti Rumunsku, č. 26692/05, rozsudek ze dne 20. 3. 2012, § 73).

160. Projednávaná věc se přímo netýká otázky odpovědnosti rodičů slečny M. za činy spáchané v souvislosti se špatným zacházením, ale otázky odpovědnosti státu. Soudu přísluší posoudit, zda si žalovaný stát v rozhodné době měl být vědom rizika, že se slečna M. stane obětí špatného zacházení, a zda proti takovému špatnému zacházení poskytl dostatečnou ochranu. V tomto ohledu má Soud za to, že vláda oprávněně trvala na důležitosti posouzení jednotlivých okolností a skutečností dostupných vnitrostátním orgánům v rozhodné době, a nikoli s ohledem na vývoj, který mezitím odhalil celkovou závažnost činů spáchaných rodiči.

161. Soud je toho názoru, že vnitrostátní orgány byly prostřednictvím „zprávy o podezření ze špatného zacházení“ ředitelky školy ze dne 19. 6. 2008 (...) informovány o tom, že mohlo dojít ke špatnému zacházení se slečnou M., a o potenciálním riziku, že bude vystavena i dalšímu takovému zacházení. Tato zpráva tak aktivovala pozitivní závazek státu provést vyšetřování s cílem posoudit možnost špatného zacházení a v případě potřeby určit, kdo byl pachatelem, a také chránit dítě před obdobným zacházením v budoucnosti (viz, *mutatis mutandis*, M. a M. proti Chorvatsku, č. 10161/13, rozsudek ze dne 3. 9. 2015, § 140–142).

162. Soud v první řadě uznává, že vnitrostátní orgány čelí obtížnému úkolu, když musí v choulostivé oblasti najít rovnováhu mezi nutností nepřehlédnout nebezpečí a snahou respektovat a chránit rodinný život.

163. Soud dále ve shodě s vládou poukazuje na značnou rychlost reakce státního zástupce, který ve stejný den jako samotná zpráva (která však neobsahovala zmínku o nutnosti okamžitého ochranného opatření) uskutečnil „předání“ policii za účelem provedení vyšetřování o „možném špatném zacházení, jehož obětí mohlo být dítě“ (...). Soud rovněž poznamenává, že v rámci tohoto vyšetřování byla přijata užitečná a vhodná opatření, jako je nahrávka rozhovoru s dítětem a jeho vyšetření soudním lékařem.

164. Soud se však domnívá, že význam těchto skutečností snižuje několik faktorů, a to z následujících důvodů.

165. Soud nejprve poznamenává, že odpovědi na okamžitou reakci státního zástupitelství bylo to, že k dané věci byl přidělen konkrétní policista až o třináct dní později a že doporučení státního zástupce týkající se „**úkonů v reálném čase**“ nebyla nakonec provedena (...).

166. Soud má dále za to, že příslušným orgánům byla prostřednictvím zprávy ze dne 19. 6. 2008 dána na vědomí existence rozličných náznaků a znamení. K této zprávě byly jmenovitě připojeny kopie čtyř ručně psaných stránek ze strany učitelů slečny M., s poukazem na četné známky zranění na těle dítěte.

167. Soud uvádí, že i když učitelé zajisté nebyli svědky událostí, které způsobily pozorovaná zranění, bylo by užitečné vyslechnout je, aby se tak shromáždily informace o souvislostech a reakci dítěte v období, kdy byla zranění objevena. To platí tím spíše, když soudní lékař nemohl vyloučit násilí nebo špatné zacházení (...) a když služba sociální péče o děti (fr. *le service de l'aide sociale à l'enfance*) (dále jako „ASE“) informovala státního zástupce také o nalezení nových modřin, které se objevily po výše uvedené zprávě (...). Soud v tomto ohledu poznamenává, že v případě existence známek špatného zacházení s dítětem mohou hrát učitelé klíčovou roli v rámci systému prevence násilí, jak to ukazuje i pozadí projednávané věci. Učitelé, kteří jsou někdy jedinými důvěryhodnými osobami dítěte a kteří jsou odpovědní za každodenní pečlivé sledování dítěte, tak mají dobré předpoklady k tomu, aby měli celkový obraz o jeho vývoji.

168. Podle Soudu by bylo rovněž užitečné, pokud by se uskutečnily vyšetřovací úkony za účelem objasnění situace v rodinném prostředí slečny M., a to tím spíše, když došlo k několika po sobě následujícím přestěhováním rodiny, na které byly příslušné orgány upozorněny zejména prostřednictvím zprávy ze dne 19. 6. 2008 a dopisu ze dne 26. 9. 2008.

169. Soud také poznamenává, že matka slečny M. byla stručně vyslechnuta představitelům policie pověřeným vyšetřováním v jejím domě a nikoli v policejních prostorách.

170. Vláda se navíc nemůže účinně odvolávat na přítomnost otce při forenzním vyšetřování slečny M. Prohlášení učiněné v postavení právního zástupce dítěte před odborným lékařem nemožno srovnávat se skutečným výsledkem v rámci vyšetřování, během něhož jsou kladeny cílené otázky. Soud dále v této souvislosti uvádí, že departementální protokol ze Sarthe (...) v současnosti stanovuje, že soudní lékařskou prohlídku provádí soudní lékař s dítětem sám a že soudce, který dohlíží na vyšetřování, může požádat lékaře, aby neměl žádný kontakt s rodiči nebo příbuznými dítěte.

171. Soud v tomto ohledu poznamenává, že soubor osvědčených postupů doporučených v takových citlivých situacích je nyní formálně stanoven v departementálním protokolu ze Sarthe (...). Jelikož však protokol v rozhodné době neexistoval, v projednávaném případě se podle těchto doporučení nepostupovalo.

172. Je pravda, že slečna M. při výslechu nepopřela žádnou z uváděných skutečností. Výslech však proběhl bez účasti psychologa. I když se nejedná o povinnost, přítomnost takového odborníka mohla být v projednávaném případě vhodná k odstranění jakýchkoli pochybností o otázkách vznesených ve zprávě ředitelky školy a ve zprávě soudního lékaře. Soud v tomto ohledu uvádí, že departemen-

tální protokol ze Sarthe, který v současnosti stanovuje, že zaznamenání projevu dítěte musí být prováděno na pediatrické lékařsko-soudní jednotce (tedy v rámci oddělení pediatrie), doporučuje usnadnit vyjadřování dítěte zejména třetí stranou jmenovanou soudním orgánem, která je přítomná současně s vyšetřovatelem nebo soudcem, jako je například ad hoc opatrovník, sociální pracovník, psycholog nebo specializovaný zdravotní pracovník.

173. Soud připomíná, že není v jeho pravomoci nahrazovat vnitrostátní orgány a vybírat místo nich opatření, která mají přijmout. Soudu tedy nepřísluší zpochybňovat samotné zastavení stíhání. Na druhou stranu příslušné orgány vzhledem k informacím, kterými disponovaly – jako je například „podezřele vysoký počet zranění“ hlášených soudním lékařem (...) a skutečnost, že se rodina několikrát po sobě přestěhovala současně s ukončením vyšetřování (...) – měly po rozhodnutí o zastavení stíhání přijmout určitá preventivní opatření a neměly se podle Soudu spokojit s jednoduchým zastavením případu.

Pokud by tedy státní zastupitelství informovalo ASE o svém rozhodnutí buď předáním věci, nebo jakýmkoli jiným komunikačním prostředkem, byť neformálním, přičemž by upozornilo ASE na nezbytnost sociálního šetření, nebo alespoň dohledu nad dítětem, zvýšilo by to šance na odpovídající reakci orgánů sociálních služeb po zastavení případu. Existují všechny důvody domnívat se, že tímto způsobem by ASE zvýšila svoji ostražitost v období po zastavení stíhání a v každém případě nejpozději v momentu, kdy by jí byly předány znepokojivé informace. Tento závěr je podpořen zprávou veřejného ochránce práv, který má za to, že rozhodnutí o zastavení stíhání představovalo „informační bariéru“ pro všechny aktéry v oblasti ochrany dětí, kteří se státním zastupitelstvím nekomunikovali o nových informacích z jara 2009 (...).

Kromě toho, že státní zastupitelství neposkytlo informace ASE, nebyl zaveden ani mechanismus, jako je například CRIP – mechanismus pro sběr, zpracování a vyhodnocování znepokojivých informací (fr. *cellule de recueil, de traitement et d'évaluation des informations préoccupantes*), který by v rozhodné době centralizoval informace v daném regionu (...). Takový sběrný mechanismus – jehož posláním je shromažďovat na jednom místě všechny informace týkající se nezletilých osob v ohrožení nebo osob, u kterých existuje riziko, že se v ohrožení ocitnou, kterým by se zajistilo, že tyto informace budou zpracovávány specializovanou službou – by mohl působit jako kontaktní bod pro příslušné orgány v departementu a státní zastupitelství. Tímto způsobem bylo možné informovat osoby, které podaly zprávu ze dne 19. 6. 2008 o tom, jaké kroky byly podniknuty, a poté případ sledovat.

Kombinace těchto faktorů – jednoduché zastavení případu na straně jedné a neexistence mechanismu, který by centralizoval informace, na straně druhé – značně snížily šanci zvýšeného dohledu nad dítětem a užitečnou výměnu informací mezi soudními orgány a orgány sociálních služeb.

174. Orgány sociálních služeb, které se nakonec dozvěděly o rozhodnutí o zastavení stíhání, nepochybně přijaly následná opatření, a to zejména prostřednictvím domácích návštěv provedených v reakci na znepokojivé informace zasláné ředitelkou školy ze dne 27. 4. 2009 (...). Je však důležité připomenout, že tato situace probíhala souběžně s celoměsíční hospitalizací slečny M., což vedlo k tomu, že pediatrické oddělení kontaktovalo ASE – to bylo odůvodněno neustálými dotazy ohledně situace dítěte – a dokonce zaslalo ASE dodatečnou zprávu (...). Podle Soudu se tak jedná o další konkrétní okolnost, která je výmluvná sama o sobě, kterou orgány sociálních služeb rozumně nemohly přehlížet. S ohledem na kombinaci těchto faktorů – tj. znepokojivé informace a souběžnou hospitalizaci – měly při hodnocení situace slečny M. zdvojnásobit ostražitost. Je však třeba uvést, že v návaznosti na rozhodnutí o zastavení stíhání nepodnikly žádná skutečně prozíravá opatření, která by umožnila zjistit skutečný stav dítěte.

175. S ohledem na výše uvedené závěry má Soud za to, že systém neochránil slečnu M. před vážným zneužíváním ze strany jejích rodičů, které následně vyústilo i v její smrt.

176. K porušení čl. 3 Úmluvy proto došlo.

V. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 13 ÚMLUVY

177. Sdružení Innocence en Danger namítá, že na to, aby se bylo možné domáhat občanskoprávní odpovědnosti státu za nesprávné fungování služby soudnictví, je ve smyslu článku L. 141-1 zákona o organizaci soudů potřeba prokázat, že došlo k hrubé nedbalosti. Domnívá se, že tento požadavek, který je nepřiměřený vzhledem k absolutní nezbytnosti ochrany nezletilých, je v rozporu s právem na účinný prostředek nápravy. Odvolává se na čl. 13 Úmluvy, který stanoví:

„Každý, jehož práva a svobody přiznané touto Úmluvou byly porušeny, musí mít účinné právní prostředky nápravy před národním orgánem, i když se porušení dopustily osoby při plnění úředních povinností.“

A) K přijatelnosti

178. Vzhledem k tomu, že stížnost není zjevně neopodstatněná ve smyslu čl. 35 odst. 3 písm. a) Úmluvy a že nebyl shledán žádný jiný důvod nepřijatelnosti, Soud ji prohlašuje za přijatelnou.

B) K věci samé

1. Tvrzení stran řízení

(...)

2. Hodnocení Soudu

a) Obecné principy

185. Článek 13 Úmluvy vyžaduje, aby vnitrostátní právní řád poskytl účinný právní prostředek nápravy, který umožní vnitrostátnímu orgánu, aby určil, zda se jedná o „hájitelný“ nárok ve smyslu Úmluvy (viz výše, Z a ostatní, § 108). Účelem tohoto ustanovení je poskytnout prostředek, kterým mohou strany sporu na vnitrostátní úrovni dosáhnout odpovídající nápravy za porušení svých práv zaručených Úmluvou předtím, než budou muset použít mezinárodní mechanismus pro podávání stížností před Soudem (Kudła proti Polsku, č. 30210/96, rozsudek velkého senátu ze dne 26. 10. 2000, § 152).

186. Ochrana poskytovaná čl. 13 Úmluvy však nevyžaduje konkrétní formu právního prostředku nápravy, jelikož smluvní státy požívají určitý prostor pro uvážení při plnění povinností, které jim Úmluva ukládá (Öneryıldiz proti Turecku, č. 48939/99, rozsudek velkého senátu ze dne 30. 11. 2004, § 146).

187. Rozsah povinnosti podle čl. 13 se liší v závislosti na povaze stížnosti podle Úmluvy. Právní prostředek nápravy však musí být „účinný“ v praxi i podle práva, a to zejména v tom smyslu, že jeho výkonu nesmí být neoprávněně bráněno jednáním nebo nejednáním státních orgánů. Za určitých okolností může požadavky čl. 13 splňovat i souhrn právních prostředků nápravy stanovených vnitrostátním právem (Nicolae Virgiliu Tănase proti Rumunsku, č. 41720/13, rozsudek velkého senátu ze dne 25. 6. 2019, § 218).

b) Použití uvedených zásad na projednávaný případ

188. S ohledem na závěr o porušení čl. 3 Úmluvy ve výše uvedených ustanoveních § 159–176 se Soud domnívá, že nárok stěžovatele týkající se nepřijetí nezbytných a vhodných opatření na ochranu slečny M. před špatným zacházením ze strany jejich rodičů je pro účely čl. 13 Úmluvy „hájitelný“. Článek 13 Úmluvy je proto použitelný.

189. Soud v rámci posouzení stížnosti ve smyslu čl. 13 na úvod poznamenává, že podmínky pro uplatnění občanskoprávní odpovědnosti státu byly francouzskou judikaturou časem uvolňovány. To je navíc zřejmé i z rozsudku ze dne 6. 6. 2013, ve kterém soud analyzoval prvky charakterizující pojem hrubé nedbalosti. V tomto rozsudku je zejména připomenuto, že „pokud žádné ze zmíněných nedbalostních jednání nelze samostatně posoudit jako hrubou nedbalost, může nesprávné fungování soudnictví vyplynout ze součtu těchto jednání, která lze kvalifikovat jako hrubou nedbalost, která by k odpovědnosti státu vedla“ (...).

190. Pokud jde o judikaturu, které se dovolává vláda (...), Soud poznamenává, že precedenty týkající se úmrtí zadržovaných osob nebo osob v policejní vazbě mají odlišný kontext, než je projednávaný případ. V případech uváděných vládou zemřelé osoby skutečně podléhaly přímé odpovědnosti státu, na rozdíl od slečny M., která zemřela doma v důsledku špatného zacházení, ke kterému došlo ze strany jejich rodičů.

Je pravda, že existovalo rozhodnutí odsuzující stát v případě ženy, která byla zabita jejím partnerem poté, co na něj podala stížnost, aniž by po této stížnosti bylo zahájeno trestní řízení. Soud se však domnívá, že pouze jedno rozhodnutí nelze považovat za relevantní precedens. Kromě toho, že bylo vydáno po podání těchto žádostí, se týká případu domácího násilí páchaného mezi partnery a nikoli týrání dítěte jeho rodiči.

191. Ačkoli precedenty, kterých se vláda dovolává, nelze v projednávané věci účinně zohlednit, Soud na druhé straně poznamenává, že výklad pojmu „hrubá nedbalost“ vnitrostátním soudům umožňuje vzít v úvahu jednotlivá pochybení, zejména v případě více pochybení vedoucích k nefunkčnosti služby soudnictví, kdy je možné dospět k závěru, že společně představují hrubou nedbalost vedoucí ke vzniku odpovědnosti státu.

192. Dále zdůrazňuje, že v souladu se zásadou subsidiarity je především na smluvních stranách zajistit dodržování práv a svobod stanovených v Úmluvě a jejích protokolech, a že v tomto ohledu mají prostor pro uvážení, který podléhá kontrole Soudu. Tato subsidiarita je vyjádřena v čl. 13 a 35 odst. 1 Úmluvy (Kudła proti Polsku, č. 30210/96, rozsudek velkého senátu ze dne 26. 10. 2000, § 152). Jak vyplývá z výše citované judikatury v § 186, rozsah povinnosti, kterou čl. 13 ukládá smluvním státům, se liší v závislosti na povaze stížnosti stěžovatele a státům skutečně náleží určitý prostor pro uvážení, pokud jde o dodržování jejich povinnosti, kterou jim toto ustanovení ukládá (viz také De Souza Ribeiro proti Francii, č. 22689/07, rozsudek velkého senátu ze dne 13. 12. 2012, § 77–78). Soud připomíná, že účinnost právního prostředku nápravy ve smyslu čl. 13 nezávisí na jistotě příznivého výsledku pro stěžovatele (tamtéž, § 79; a Kudła, viz výše, § 157).

193. V projednávané věci se nejvíce jako nepřiměřené, že francouzský zákonodárce formuluje možnost vzniku občanskoprávní odpovědnosti státu v tomto konkrétním kontextu tím, že požaduje hrubou nedbalost, která může spočívat v souhrnu jednotlivých pochybení, která vedla k nefunkčnosti služby soudnictví, a to s cílem ochrany nezávislosti soudní moci. Soud může podpořit argument vlády, podle kterého cílem tohoto vymezení je chránit svobodu myšlení soudce a zaručit určitý klid při výkonu vyšetřovací a soudní funkce, a to bez obav, že dojde k odplatě ze strany účastníků řízení nespokojených s rozhodnutím. Soud proto může akceptovat, že uplatňování režimu občanskoprávní odpovědnosti státu v omezeném rámci odpovídá volbě zákonodárce, která reaguje na zohlednění složitosti fungování soudní moci a specifické povahy soudní funkce, včetně vyšetřovacích a policejních činností. Opakuje však, že v souladu s požadavky čl. 13 musí provedená volba v každém případě zajistit účinný právní prostředek nápravy v praxi i podle práva.

194. Soud dále poznamenává, že sdružení, které podalo stížnost, mohlo věc předložit soudci, který by přezkoumal jeho stížnosti týkající se nedostatků, kterých se měla dopustit policie a státní zastupitelství. Soudce měl pravomoc rozhodovat o těchto stížnostech a také je posoudil, aniž by se omezil pouze na přezkum údajné

hrubé nedbalosti, a to v návaznosti na řízení, v rámci kterého měl stěžovatel možnost uvést všechny své argumenty a žalobní důvody (viz, *a contrario*, Kontrová proti Slovensku, č. 7510/04, rozsudek ze dne 31. 5. 2007, § 65; srov. s Centre de ressources juridiques au nom de Valentin Câmpeanu proti Rumunsku, viz výše, § 152, ve kterém Soud zohlednil omezený vliv a nedostatek procesních záruk právních prostředků nápravy, kterých se dovolávala vláda). Pouhá skutečnost, že žádost stěžovatele byla zamítnuta, sama o sobě nepostačuje k posouzení, zda daný právní prostředek nápravy byl nebo nebyl „účinný“ (viz, *mutatis mutandis*, Amann proti Švýcarsku, č. 27798/95, rozsudek velkého senátu ze dne 16. 2. 2000, § 89). Jak bylo uvedeno výše, účinnost právního prostředku nápravy ve smyslu čl. 13 Úmluvy nezávisí na jistotě příznivého výsledku pro stěžovatele.

195. Závěrem lze konstatovat, že skutečnost, že stěžovatel nesplnil podmínky stanovené v článku L. 141-1 zákona o organizaci soudů, nemůže podle názoru Soudu postačovat k závěru, že právní prostředek nápravy je jako celek v rozporu s čl. 13 Úmluvy.

196. V důsledku toho k porušení čl. 13 ve spojení s čl. 3 Úmluvy nedošlo.

VI. K POUŽITÍ ČLÁNKU 41 ÚMLUVY

197. Článek 41 Úmluvy stanoví:

„Jestliže Soud prohlásí, že byla porušena Úmluva nebo její protokoly, a jestliže vnitrostátní právo zúčastněné Vysoké smluvní strany umožňuje jen částečné odstranění důsledků tohoto porušení, Soud přizná v případě potřeby poškozené straně spravedlivé zadoostiučnění.“

A. Újma

(...)

200. Soud považuje za vhodné přisoudit sdružení Innocence en Danger symbolické jedno euro jako náhradu nemajetkové újmy.

(...)

B. Náklady řízení

(...)

204. Podle judikatury Soudu možno stěžovateli přiznat náhradu nákladů řízení, pouze pokud se prokázalo, že byly skutečně vynaložené, nezbytné a jejich výše přiměřená. V projednávaném případě je podle Soudu s ohledem na dokumenty, kterými disponuje, a s ohledem na výše uvedená kritéria přiměřená, aby sdružení Innocence en Danger jako náhradu všech nákladů přiznal částku 15 000 eur.

C. Úroky z prodlení

(...)

Z těchto důvodů Soud jednomyslně

1. *rozhoduje* o spojení stížností;
2. *prohlašuje* stížnosti za přijatelné;
3. *rozhoduje*, že došlo k porušení čl. 3 Úmluvy;
4. *rozhoduje*, že ve vztahu k sdružení Innocence en Danger nedošlo k porušení čl. 13 Úmluvy ve spojení s čl. 3 Úmluvy;
5. *rozhoduje*,
 - a) že žalovaný stát má stěžovateli zaplatit ve lhůtě tří měsíců ode dne, kdy rozsudek podle článku 44 odst. 2 Úmluvy nabude právní moci, jedno symbolické euro jako náhradu nemajetkové újmy a rovněž 15 000 eur (...) jako náhradu nákladů řízení;
 - b) že od uplynutí výše uvedené lhůty až do zaplacení budou stanovené částky navyšovány o prostý úrok se sazbou rovnající se sazbě marginální zápůjční facility Evropské centrální banky platné v tomto období, zvýšené o tři procentní body;
6. *zamítá* v ostatním návrh sdružení Innocence en Danger na přiznání spravedlivého zadostiučinění.

(Zpracoval Mgr. Ladislav Kováč, LL.M.)

EVROPSKÝ SOUD PRO LIDSKÁ PRÁVA
PÁTÁ SEKCE
28. 5. 2020
VĚC FARZALIYEV PROTI ÁZERBÁJDŽÁNU
(rozsudek ve věci Farzaliyev proti Ázerbájdžánu,
stížnost č. 29620/07)

Dotčený článek Úmluvy:
čl. 6 odst. 1, 2

Odkazy na českou právní úpravu:
čl. 40 odst. 2 Listiny základních práv a svobod
§ 2 odst. 2 a § 125 zákona č. 141/1961 Sb., trestní řád
§ 157 odst. 2 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád

Klíčová slova:

**odůvodnění – presumpce nevinny – prokázání viny zákonným způsobem –
spravedlivý proces**

K povinnosti řádného odůvodnění rozhodnutí

**K presumpci nevinny při formulaci závěrů obsažených v civilním rozhodnutí
následujícím po zastavení trestního řízení**

Autorský komentář:

Předkládané rozhodnutí Soudu z hlediska výkladu čl. 6 odst. 1 Úmluvy navazuje na jeho předchozí judikaturu zdůrazňující, že Úmluva garantuje práva praktická a účinná, což vyžaduje, aby vnitrostátní soudy žádosti a připomínky procesních stran řádně přezkoumaly (Carmen Saliba proti Maltě, č. 24221/13, rozsudek ze dne 29. 11. 2016). Právo obviněného je porušeno, pokud v odůvodnění rozhodnutí soudu nenalezne konkrétní a výslovnou odpověď na námitky, které jsou zásadní pro výsledek řízení [Moreira Ferreira proti Portugalsku (č. 2), č. 19867/12, rozsudek ze dne 11. 7. 2017, a další]. Porušení práva stěžovatele na spravedlivý proces proto Soud shledal v tom, že vnitrostátní soudy nikterak nevypořádaly jeho námitky vůči tomu, že nárok, o němž měl jednat soud trestní, projednal soud civilní. S ohledem na odlišně upravené lhůty promlčení nároku pro tato (civilní a trestní) řízení byly námitky stěžovatele Soudem shledány potenciálně rozhodujícími pro výsledek řízení, což ve spojení se zjištěním o absenci adekvátní reakce vnitrostátních soudů na ně zakládá porušení čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

Rozhodnutí je zajímavé z pohledu čl. 6 odst. 2 Úmluvy, neboť v něm Soud v návaznosti na jeho předcházející judikaturu (Allen proti Spojenému království,

č. 25424/09, rozsudek ze dne 12. 7. 2013, a další) dospěl k závěru o jeho použitelnosti ve věci stěžovatele, ač vůči němu nikdy trestní stíhání zahájeno nebylo a formálně se tudíž nikdy nestal osobou obviněnou z trestného činu. Soud vyšel jednak z toho, že v rozhodnutí o zahájení úkonů trestního řízení byl stěžovatel označen za jednoho z hlavních podezřelých, a přestože jej úřady hodlaly vyslechnout v procesním postavení svědka, zřetelně s podezřením, že spáchal označené trestné činy, a jednak z poznatku, že státní zastupitelství vzneslo u civilního soudu nárok, který mohl být uplatněn jen vůči osobě obviněné. Civilní řízení bylo spojeno se zastaveným trestním řízením i proto, že státní zastupitelství uplatňovaný nárok postavilo na důkazech shromážděných v průběhu vyšetřování a soudu navrhlo, aby stěžovateli uložil „zpronevěru“ státu nahradit.

Protože podle judikatury Soudu dochází k porušení presumpce nevinoty tehdy, pokud soudní rozhodnutí, jež se příslušné osoby týká, vyjadřuje názor, že je vinná předtím, než je její vina zákonným způsobem prokázána, shledal toto porušení Soud i v případě stěžovatele, a to vzhledem k formulacím užitým civilním soudem v jeho rozhodnutí. Soud již dříve ve svých rozhodnutích (Fleicher proti Německu, č. 61985/12, rozsudek ze dne 3. 10. 2019, a další) vyjádřil, že zvláště pečlivě by měla být formulována odůvodnění rozsudků civilních soudů po zastavení trestního stíhání dotyčné osoby. V posuzované věci civilní soud ve svém rozsudku uvedl, že přisouzená částka byla „zpronevěřena“ a přestože byli obvinění zbaveni trestní odpovědnosti zastavením trestního řízení z důvodu uplynutí promlčecí doby, „škoda způsobená tímto trestným činem“ nebyla nahrazena. Tyto formulace podle Soudu odrážely jednoznačný názor, že byl spáchán trestný čin a že jím byl stěžovatel vinen. Vyslovil proto porušení čl. 6 odst. 2 Úmluvy.

Publikace tohoto rozhodnutí Soudu má za cíl znovu upozornit české soudy na potřebu náležitě odůvodnění jejich rozhodnutí, a to jednak z hlediska reakce na zásadní námítky, které v řízení procesní strana uplatní (čl. 6 odst. 1 Úmluvy), jednak z hlediska respektování zásady presumpce nevinoty (čl. 6 odst. 2 Úmluvy) při formulaci závěrů v rozhodnutích, jimiž se neřeší otázka viny dotyčné osoby. K porušení citovaného článku Úmluvy totiž může dojít nejen nevhodnými a zásadu presumpce nevinoty porušujícími formulacemi užitými v rozhodnutí vydaném trestním soudem (například v samostatně vedeném řízení vůči jiným osobám na činu participujícím – viz Januškevičienė proti Litvě, č. 69717/14, rozsudek ze dne 3. 9. 2019), ale jak plyne z rozhodnutí předkládaného i obdobnými formulacemi užitými soudem civilním v řízení, jež má souvislost s řízením trestním.

SKUTKOVÝ STAV

Stěžovatel byl v 90. letech premiérem Nachičevanské autonomní republiky, autonomní oblasti Ázerbájdžánu. V roce 2005 zahájilo místní státní zastupitelství trestní řízení pro podezření ze zpronevěry veřejných financí a zneužití pravomoci

v souvislosti s nákupem vrtulníků od soukromé společnosti. Vyšetřující úřady dospěly k závěru, že stěžovatel ze své pozice nařídil odeslání finančních prostředků na nákup vrtulníků, k jejichž dodání však nedošlo. Přestože podle znění smlouvy měly být v takovém případě peníze vráceny do veřejného rozpočtu, vrácena byla pouze jejich část. Trestní řízení však bylo následně státním zastupitelstvím zastaveno, neboť uplynula dvanáctiletá zákonná promlčecí lhůta. Stěžovatel zřejmě o trestním řízení ani jeho zastavení v té době nevěděl a dozvěděl se o něm až po zahájení civilního řízení. Poté rozhodnutí o zastavení trestního řízení neúspěšně napadl, když nesouhlasil s důvodem pro zastavení, kterým mělo podle něho být, že se skutek nestal.

Státní zastupitelství následně proti stěžovateli a dalším zainteresovaným osobám vneslo civilní nárok na náhradu údajně zpronevřенých veřejných prostředků. Založilo jej na ustanoveních trestního řádu o „vznesení civilního nároku v rámci trestního řízení“. Ve svém podání uvedlo, že bylo „prokázáno“, že obvinění prostředky zpronevěřili, museli však být „zbaveni“ trestní odpovědnosti, mají však povinnost státu „trestný čin“ nahradit. Na podporu připojilo důkazy shromážděné v trestním spise.

Civilní soud nárok vůči stěžovateli přiznal. Ve svém rozsudku uvedl, že částka byla zpronevěřena, avšak z důvodu uplynutí promlčecí lhůty nebyla škoda způsobená trestným činem nahrazena. Stěžovatel se odvolal a krom jiného namítl, že důkazy shromážděné v zastaveném trestním řízení neměly být použity a že při absenci rozhodnutí o jeho vině v trestním řízení civilní soud pochybil, když ho uznal za trestný čin odpovědným a uložil mu, aby nahradil vzniklou škodu. Zásadního procesního pochybení se měl soud dopustit, když vycházel z tvrzení státního zastupitelství jako prokázaných, aniž tak rozhodl trestní soud. Civilní nárok považoval za nezákonný a trestní řízení bylo zahájeno účelově, aby se „obnovila“ lhůta pro podání nároku podle trestního řádu, neboť lhůta pro postup podle civilní úpravy dávno uplynula. Odvolání a dovolání stěžovatele byla zamítnuta, aniž by se soudy k jeho námitkám výslovně vyjádřily.

PRÁVNÍ POSOUZENÍ

I. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 6 ODS. 1 ÚMLUVY

30. Stěžovatel namítl, že civilní řízení bylo nespravedlivé. Vnitrostátní soudy podle něj nesprávně použily vnitrostátní právo, chybně hodnotily důkazy, jejich rozsudky nebyly řádně odůvodněné a především soudy vyšší instance nevzaly v úvahu jeho námitky. Odkázal na čl. 6 odst. 1 Úmluvy, který zní:

„Každý má právo na to, aby jeho záležitost byla spravedlivě ... projednána ... soudem..., který rozhodne o jeho občanských právech nebo závazcích...“

A. K přijatelnosti

31. Soud shledává, že tato stížnost není zjevně neopodstatněná ve smyslu čl. 35 odst. 3 písm. a) Úmluvy a není nepřijatelná ani z jiného důvodu. Musí být tedy prohlášena za přijatelnou.

B. K věci samé

1. Argumenty stran

32. Stěžovatel zopakoval námitky a argumenty, které vznesl ve svých opravných prostředcích před vnitrostátními soudy.

33. Vláda uvedla, že soudy vyšších stupňů, které přezkoumávaly stěžovatelovy námitky, shledaly, že v jeho případě nedošlo k porušení hmotného ani procesního práva.

2. Posouzení soudem

34. Soud opakuje, že podle čl. 19 Úmluvy je jeho povinností zajistit dodržování závazků převzatých smluvními stranami Úmluvy. Jeho účelem především není, aby se zabýval skutkovými nebo právními vadami, jichž se měly údajně dopustit vnitrostátní soudy, pokud nezpůsobily porušení práv a svobod chráněných Úmluvou. Přestože čl. 6 Úmluvy zaručuje právo na spravedlivý proces, nestanovuje žádná pravidla pro přijatelnost důkazů nebo způsob, jakým mají být hodnoceny. Jedná se tudíž o záležitosti, které jsou primárně věci regulace vnitrostátního práva a vnitrostátních soudů (viz Schenk proti Švýcarsku, rozsudek ze dne 12. 6. 1988, Série A č. 140, § 45–46; García Ruiz proti Španělsku, č. 30544/96, rozsudek velkého senátu, ECHR 1999I, § 28). Úkolem Soudu není, aby převzal pozici vnitrostátních soudů, neboť je primárně na vnitrostátních úřadech, zejména soudech, aby vyřešily problémy výkladu vnitrostátního práva (viz Ramos Nunes de Carvalho e Sá proti Portugalsku, č. 55391/13 a 2 další, rozsudek velkého senátu ze dne 6. 11. 2018, § 186).

35. Zdůrazňuje dále, že účelem Úmluvy je garantovat nikoli práva, která jsou teoretická či iluzorní, ale taková, která jsou praktická a účinná. Ve světle tohoto principu nelze právo na spravedlivý proces považovat za účinné, pokud nejsou žádosti a připomínky stran skutečně „slyšeny“, tedy řádně přezkoumány soudem (viz Carmel Saliba proti Maltě, č. 24221/13, rozsudek ze dne 29. 11. 2016, § 65, s dalšími odkazy).

36. Podle ustálené judikatury Soudu – odkazující na princip spojený s řádným výkonem spravedlnosti – by měly rozsudky soudů obsahovat přiměřené důvody, na nichž jsou založeny. Tato povinnost znamená, že aniž by byla vyžadována podrob-

ná odpověď na každý argument předložený v opravném prostředku, strany soudního řízení mohou očekávat, že dostanou konkrétní a výslovnou odpověď na námitky, které jsou zásadní pro výsledek řízení [viz Moreira Ferreira proti Portugalsku (č. 2), č. 19867/12, rozsudek velkého senátu ze dne 11. 7. 2017, § 84; Cihangir Yildiz proti Turecku, č. 39407/03, rozsudek ze dne 17. 4. 2018, § 42; Orlen Lietuva Ltd. proti Litvě, č. 45849/13, rozsudek ze dne 29. 1. 2019, § 82]. Rozsah této povinnosti poskytnout řádné odůvodnění se může lišit v závislosti na povaze rozhodnutí a musí být posouzen ve světle okolností případu (García Ruiz, cit. výše, § 26).

37. V projednávaném případě Soud shledal, že stěžovatel ve svých opravných prostředcích soustavně vznášel řadu námitek (viz body 20–24). Mimo jiného namítl, že civilní nárok byl proti němu vznesen a přijat v rozporu s příslušnými hmotnými a procesními pravidly. Především namítl, že státní zastupitelství nezákonně vzneslo „civilní nárok v rámci trestního řízení“ podle čl. 179 a násl. tr. ř. poté, kdy bylo zastaveno trestní řízení, které bylo podle jeho mínění „záměrně započato s jediným účelem, a to obnovit lhůtu pro nárok“. Stěžovatel uvedl, že čl. 179.4 tr. ř. nebyl v tomto případě použitelný a civilní nárok měl být přezkoumán podle příslušných ustanovení civilního práva, podle nichž však již dlouho uplynula promlčecí lhůta pro všechny druhy civilních nároků. Namítl, že nárok měl být z těchto důvodů zamítnut.

38. Soud v této souvislosti shledává, že civilní nárok v rámci trestního řízení mohl být vznesen proti obviněnému nebo osobě, která mohla být hmotně odpovědná za trestné jednání obviněného (viz čl. 181.7 a čl. 183.2 tr. ř. v bodě 27.), kdykoli „během trestního řízení“ počínaje zahájením trestního stíhání a konče začátkem soudního řízení (viz čl. 183.1 tr. ř. v bodě 28.). Takový civilní nárok by pak byl přezkoumán soudem, který projednává trestní věc, z níž civilní nárok vyvstal (viz čl. 187 tr. ř. v bodě 27.). Žádné lhůty pro vznesení civilního nároku podle civilního práva a jiných odvětví práva nebyly na nároky vznesené podle tohoto postupu použitelné (viz čl. 179.4 tr. ř. v bodě 28.). Vypadá to tudíž, že čl. 179.4 tr. ř. vylučoval, aby obvinění v trestním řízení uplatnili námitku, že civilní nárok vznesený v rámci daného trestního řízení byl podle civilního práva promlčený. V projednávaném případě však nebylo v době, kdy byl civilní nárok uplatněn, vedeno proti stěžovateli žádné aktivní trestní řízení. Nárok byl uplatněn u civilního soudu a také jím projednán. Postupováno tak bylo navzdory jasnému znění trestního řádu, podle něhož mohl být nárok podle trestního řádu uplatněn pouze v rámci trestního řízení a před soudem projednávajícím trestní obvinění. Stěžovatelovy námitky ohledně absence právního základu pro přijetí nároku soudem k projednání v rámci postupu stanoveného trestním řádem pro „civilní nároky v rámci trestního řízení“ a ohledně nepoužitelnosti čl. 179.4 tr. ř. byly tudíž potenciálně rozhodující pro výsledek případu, neboť mohly vést k zamítnutí nároku.

39. Soud poznamenává, že jeho úkolem není podle čl. 6 Úmluvy přezkoumávat, jestli byly stěžovatelovy námitky opodstatněné, neboť posouzení takových otázek

náleží vnitrostátním soudům. Provedení takového posouzení však není potřeba pro to, aby Soud mohl uzavřít, že tyto námitky byly v každém případě relevantní a, jak bylo zmíněno výše, potenciálně rozhodující pro výsledek případu (srov. Ruiz Torija proti Španělsku, rozsudek ze dne 9. 12. 1994, Série A č. 303A, § 30), a vyžadovaly proto konkrétní a výslovnou reakci. Vnitrostátní soudy však na ně ve svých rozsudcích neposkytly žádnou odpověď. Za těchto okolností je nemožné zjistit, jestli soudy stěžovatelovy námitky vůbec nepřezkoumaly, nebo je posoudily a zamítly, a pokud tomu tak bylo, jaké byly důvody pro jejich rozhodnutí.

40. Předcházející úvahy jsou pro Soud dostatečné na to, aby mohl uzavřít, že stěžovatelovo právo na odůvodněný rozsudek bylo porušeno. Vzhledem k tomuto závěru nepovažuje Soud za potřebné přezkoumat zbytek stěžovatelových námitek vztahujících se k této části stížnosti.

41. Došlo tudíž k porušení čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

II. ČLÁNEK 6 ODS. 2 ÚMLUVY

42. Stěžovatel namítl, že vnitrostátní soudy porušily v civilním řízení jeho právo na presumpci nevinny, když ho označily za vinného spácháním trestného činu. Odkázal na čl. 6 odst. 2 Úmluvy, který zní:

„Každý, kdo je obviněn z trestného činu, se považuje za nevinného, dokud jeho vina nebyla prokázána zákonným způsobem.“

A. K přijatelnosti

1. Použitelnost čl. 6 odst. 2

43. Je třeba prvně rozhodnout, jestli je čl. 6 odst. 2 Úmluvy použitelný na okolnosti projednávaného případu. Strany se k tomuto výslovně nevyjádřily.

44. Soud zjišťuje, že napadené civilní řízení bylo započato poté, kdy bylo trestní řízení týkající se stěžovatele zastaveno. Stěžovatel nikdy nebyl v rámci zastaveného trestního řízení formálně obviněn jako „obviněný“ ve smyslu vnitrostátního práva (viz čl. 91 tr. ř. v bodě 27.) a o tomto řízení se dozvěděl až po jeho zastavení, když státní zastupitelství vzneslo civilní nárok podle ustanovení trestního řádu o „civilních nárocích v rámci trestního řízení“. Za těchto okolností jsou otázky, jež je třeba zodpovědět následující: za prvé, jestli zastavené trestní řízení zahrnovalo stěžovatele jako osobu „obviněnou z trestného činu“ ve smyslu Úmluvy, a pokud ano, pak za druhé, zda spadalo následující civilní řízení, které je předmětem stěžovatelovy námítky vznesené v projednávané stížnosti, do působnosti čl. 6 odst. 2.

45. Jak je výslovně uvedeno v jeho znění, čl. 6 odst. 2 se použije, když je osoba „obviněna z trestného činu“. Soud opakovaně zdůraznil, že ve smyslu čl. 6 odst. 2

jde o autonomní koncept, který musí být interpretován v souladu se třemi kritérii stanovenými jeho judikaturou – zařazením řízení podle vnitrostátního práva, jeho základní povahou a stupněm závažnosti potenciálního trestu (viz mezi mnoha dalšími Allen proti Spojenému království, č. 25424/09, rozsudek velkého senátu, ECHR 2013, § 95, s dalšími odkazy). Podle autonomního výkladu čl. 6 Úmluvy existuje „trestní obvinění“ od okamžiku, kdy je osoba oficiálně vyrozuměna příslušným úřadem o obvinění, že spáchala trestný čin, nebo od chvíle, kdy bylo její postavení podstatně ovlivněno postupem těchto úřadů v důsledku takového podezření. Uskutečnění první z těchto událostí je bez ohledu na jejich chronologické pořadí rozhodující pro spuštění použití čl. 6 v jeho trestní rovině (viz Simeonovi proti Bulharsku, č. 21980/04, rozsudek velkého senátu ze dne 12. 5. 2017, § 110–11, s dalšími odkazy; viz také Allenet de Ribemont proti Francii, rozsudek ze dne 10. 2. 1995, Série A č. 308, § 37, pro obdobný přístup konkrétně v kontextu čl. 6 odst. 2).

46. V minulosti Soud rozhodl, že čl. 6 odst. 2 je použitelný na následující „spojená“ řízení v případech, kdy byla předcházející trestní vyšetřování zastavena, aniž by byli podezřelí oficiálně obviněni podle vnitrostátního práva a postaveni před soud, neboť shledal, že podle autonomního výkladu tohoto ustanovení byli tito stěžovatelé v zastaveném řízení považováni za „obviněné z trestného činu“ (viz například Vanjak proti Chorvatsku, č. 29889/04, rozsudek ze dne 14. 1. 2010, § 12–15, 36 a 41, kde bylo trestní řízení proti podezřelému zastaveno pro nedostatek důkazů, že trestný čin spáchal; Vulakh a další proti Rusku, č. 33468/03, rozsudek ze dne 10. 1. 2012, § 68 a 33, kde bylo trestní řízení zahájeno proti příbuznému stěžovateli jako jednomu z podezřelých, ale zastaveno předtím, než mohl být obviněn, neboť spáchal sebevraždu, když se dozvěděl o zatčení dalších dvou podezřelých).

47. Jak již bylo poznamenáno výše, v projednávaném případě skutečně nedošlo k formálnímu rozhodnutí o obvinění stěžovatele z trestného činu podle příslušných ustanovení trestního řádu. Rozhodnutí ze dne 9. 11. 2005 o zahájení úkonů trestního řízení však výslovně označilo stěžovatele jako jednoho z hlavních podezřelých ve vztahu k trestným činům zpronevěry a zneužití pravomoci (viz bod 5.). Úřady ho také plánovaly vyslechnout – i když v tomto stadiu ve formálním postavení svědka, avšak jasně v souvislosti s podezřením, že tyto trestné činy spáchal (viz bod 6.). V rozhodnutí státního zastupitelství ze dne 21. 1. 2006 bylo výslovně uvedeno, že podle mínění úřadů by měl stěžovatel být po provedení vyšetřování formálně obviněn podle 308.1, 179.2.3, 179.2.1 a 179.3.2 trestního zákoníku, za což by mu hrozil v případě shledání viny trest odnětí svobody, ale bránilo jim v tom uplynutí stanovené promlčecí lhůty (viz bod 8.). Nakonec státní zastupitelství uplatnilo civilní nárok podle ustanovení trestního řádu stanovujících postup pro „civilní nároky v rámci trestního řízení“. Jak bylo pojednáno výše v bodě 39., tento postup vyžadoval krom jiného existenci „trestního obvinění“, neboť mohl být uplatněn pouze proti „obviněné“ osobě nebo osobě, která mohla být hmotně odpo-

vědná za trestné jednání obviněného (a v projednávaném případě, jak bylo zmíněno výše, měly úřady za to, že stěžovatel měl být „obviněný“).

48. Pro účely posouzení použitelnosti čl. 6 odst. 2 není úkolem Soudu přezkoumávat, jestli byla procesní rozhodnutí a úkony státního zastupitelství v souladu s požadavky vnitrostátního práva. Otázkou pro něj je, jestli byl stěžovatel osobou „obviněnou z trestného činu“ podle autonomního výkladu čl. 6 odst. 2 Úmluvy. Aby na ni mohl odpovědět, musí Soud přehlédnout, jak se věci zdají navenek, a prozkoumat, jaká je situace ve skutečnosti (viz Batiashvili proti Gruzii, č. 8284/07, rozsudek ze dne 10. 10. 2019, § 79). Znovu přitom poznamenává, že stěžovatel skutečně nikdy nebyl v zastaveném trestním řízení formálně obviněn z trestného činu a o obviněních vznesených proti němu v tomto řízení se dozvěděl až někdy mezi únorem a květnem 2006 (viz bod 10.) poté, co byl dne 16. 2. 2006 proti němu uplatněn civilní nárok podle trestního řádu, tedy méně než měsíc po jeho zastavení dne 21. 1. 2006. Soud vzal v úvahu pro tento případ specifické vzájemně propojené události (popsané v bodě 48. výše) jako celek, stejně jako relativně blízkou časovou souvislost mezi těmito událostmi, a dospěl k následujícímu závěru. Za konkrétních okolností projednávaného případu měly úkony úřadů učiněné v důsledku podezření stěžovatele kombinovaný účinek, že jeho postavení bylo tímto jednáním úřadů „podstatně ovlivněno“ (srov. po potřebných změnách Batiashvili, cit. výše, § 94), a stěžovatel proto musí být pro účely projednávané stížnosti považován za osobu „obviněnou z trestného činu“ podle autonomního výkladu čl. 6 odst. 2.

49. Pokud jde o civilní řízení proti stěžovateli, Soud upozorňuje, že rozsah čl. 6 odst. 2 není omezen na neskončená trestní řízení proti stěžovateli, a ustanovení proto může být použitelné na soudní rozhodnutí učiněná poté, kdy bylo takové řízení ukončeno, ať už zastavením, nebo zproštěním (viz Allen, cit. výše, § 98–102, pro shrnutí starší související judikatury). Tato následná soudní rozhodnutí spadají pod čl. 6 odst. 2, pokud mají na základě vnitrostátního práva nebo praxe spojitost s trestním řízením a představují „následky a nezbytné průvodní jevy“ nebo „přímý důsledek“ závěru trestního řízení (tamtéž, § 99–100). Po zastavení trestního řízení vyžaduje presumpce nevinny, aby byla absence trestního odsouzení osoby zachována ve všech následujících řízeních, bez ohledu na jejich povahu (tamtéž, § 102, s dalšími odkazy).

50. V případě Allen Soud vysvětlil, že kdykoli vyvstane v kontextu následujících řízení otázka použitelnosti čl. 6 odst. 2, stěžovatel musí prokázat spojitost mezi skončeným trestním řízením a následujícím řízením. Taková spojitost bude například pravděpodobně přítomna, pokud následné řízení vyžaduje přezkum výsledku přecházejícího trestního řízení, a především pak, když je soud povinen rozebírat trestní rozsudek, přezkoumávat nebo hodnotit důkazy z trestního spisu, posuzovat účast stěžovatele při některých nebo všech událostech vedoucích k trestnímu obvinění nebo se vyjadřovat k přetrvávajícím náznakům stěžovatelovy možné viny (viz Allen, cit. výše, § 104).

51. V projednávaném případě má soud za to, že následující civilní řízení bylo spojené se zastaveným trestním řízením. Opak ani nebyl namítán. Civilní nárok byl vůči stěžovateli vznesen státním zastupitelstvím v zastoupení státu podle ustanovení trestního řádu o „civilních nárocích v rámci trestního řízení“. Státní zastupitelství nárok postavilo na důkazech shromážděných během vyšetřování. Argumentovalo přitom, že obvinění, včetně stěžovatele, zpronevěřili státní prostředky ve velkém rozsahu, ale nemohli být shledáni trestně odpovědnými, neboť uplynula zákonná lhůta. Soudu proto navrholo, aby těmto osobám uložil „zpronevěru“ státu nahradit. Podle příslušné právní úpravy a praxe použitých vnitrostátními úřady a soudy v projednávaném případě bylo tudíž následující řízení „přímým důsledkem“ trestního vyšetřování. Výroky soudu, které měly údajně stěžovateli přičíst trestní odpovědnost, jimiž se bude Soud zabývat níže při vlastním posouzení věci, navíc také vytvořily spojení s trestním řízením.

52. Z těchto důvodů je čl. 6 odst. 2 použitelný na projednávaný případ.

2. Vyčerpání vnitrostátních opravných prostředků

...

3. Absence jiných důvodů pro nepřijatelnost a závěr

58. Soud shledává, že tato stížnost není zjevně neopodstatněná ve smyslu čl. 35 odst. 3 písm. a) Úmluvy a není nepřijatelná ani z jiného důvodu. Musí být tedy prohlášena za přijatelnou.

B. K věci samé

1. Argumenty stran

59. Stěžovatel namítl, že vnitrostátní soudy, bez ohledu na zastavení trestního řízení, porušily jeho právo na presumpci nevinu jednak tím, že mu uložily zaplatit náhradu škody způsobené trestným činem, jímž nebyl uznán vinným, a jednak formulacemi použitými v rozsudcích.

60. Vláda se k podstatě této stížnosti podrobně nevyjádřila.

2. Posouzení soudem

61. Presumpce nevinu bude porušena, pokud soudní rozhodnutí, které se obviněného týká, vyjadřuje názor, že je vinen, aniž by předtím byla jeho vina prokázána zákonným způsobem, a zvláště tehdy, když neměl možnost využít svého práva na obhajobu. Může se tak stát i tehdy, kdy nebyla shledána žádná formální zjištění. Postačuje, že jsou zde určité důvody naznačující, že soudy obviněného považují za

vinného (viz Allen, cit. výše, ECHR 2013, § 120; Minelli proti Švýcarsku, rozsudek ze dne 25. 3. 1983, Série A č. 62, § 37).

62. V případech týkajících se civilních žalob na náhradu škody podaných oběťmi, bez ohledu na to, jestli trestní řízení skončilo zastavením nebo zproštěním, Soud zdůraznil, že zatímco musí být zproštění trestní odpovědnosti v civilním řízení respektováno, nemělo by to bránit prokázání civilní odpovědnosti k náhradě škody na základě totožných skutečností, avšak méně přísného důkazního břemene. Pokud by však vnitrostátní rozhodnutí o náhradě škody obsahovalo výrok přičítající žalované straně trestní odpovědnost, způsobilo by to problém spadající pod čl. 6 odst. 2 Úmluvy [viz Allen, cit. výše, § 123; Ringvold proti Norsku, č. 34964/97, ECHR 2003II, § 38; Y proti Norsku, č. 56568/00, ECHR 2003II (výňatky), § 41–42; Diacenco proti Rumunsku, č. 124/04, rozsudek ze dne 7. 2. 2012, § 5960].

63. Bez ochrany zajišťující v jakémkoli dalším řízení respektování rozhodnutí o zproštění nebo zastavení řízení by byly záruky spravedlivého procesu v čl. 6 odst. 2 vystaveny riziku, že se stanou teoretickými a iluzorními. Po skončení trestního řízení jsou také v sázce pověst této osoby a způsob, jakým je vnímána veřejností (viz G. I. E. M. S. R. L. a další proti Itálii, č. 1828/06 a 2 další, rozsudek velkého senátu ze dne 28. 6. 2018, § 314, s dalšími odkazy).

64. Jazyk použitý rozhodujícím orgánem má zásadní význam pro posouzení souladu tohoto rozhodnutí a jeho odůvodnění s čl. 6 odst. 2. Zvláště pečlivě by měla být formulována odůvodnění civilních rozsudků po zastavení trestního stíhání (viz Fleischner proti Německu, č. 61985/12, rozsudek ze dne 3. 10. 2019, § 64 a 69). Přestože použití pár nešťastných obrátů nemusí být nutně v rozporu s čl. 6 odst. 2, Soud v závislosti na povaze a souvislostech konkrétních řízení shledal, že k porušení presumce neviny došlo v situacích, kdy civilní soudy stanovily, že bylo „zřejmě pravděpodobné“, že stěžovatel spáchal trestný čin, nebo když výslovně poukázaly na to, že dostupné důkazy byly dostatečné pro prokázání, že trestný čin byl spáchán (viz Allen, cit. výše, § 125–26, s dalšími odkazy na příslušná řízení, včetně Y proti Norsku, cit. výše, § 46; Diacenco, cit. výše, § 64). Při hodnocení napadených výroků musí Soud nejprve posoudit jejich pravý význam s ohledem na konkrétní okolnosti, za nichž byly učiněny (viz Bikas proti Německu, č. 76607/13, rozsudek ze dne 25. 1. 2018, § 46).

65. Co se týče projednávaného případu, Soud zjišťuje, že státní zastupitelství svým rozhodnutím ze dne 21. 1. 2006 zastavilo trestní řízení z důvodu uplynutí dvanáctileté zákonné promlčecí lhůty použitelné na typ trestného činu, který byl vyšetřován. Stěžovatel nikdy nebyl pro tento trestný čin postaven před soud příslušný k rozhodnutí o jeho vině podle trestního práva.

66. Soud dále zjišťuje, že Okresní soud v Nasimí svým rozsudkem ze dne 8. 5. 2006, jímž rozhodl o civilním nároku, stanovil, že částka ve výši 2 327 059 AZN (ázerbájdžánských manatů) byla „zpronevěřena“, a přestože byli obvinění zbaveni trestní odpovědnosti zastavením trestního řízení z důvodu uplynutí zákonné pro-

mlčecí lhůty, „škoda způsobená tímto trestným činem“ nebyla nahrazena (viz bod 19.).

67. Soud má za to, že formulace použité okresním soudem odrážely jednoznačný názor, že trestný čin byl spáchán a že jím byl stěžovatel vinen, přestože za tento trestný čin nebyl nikdy odsouzen a neměl v trestním soudním řízení možnost využít svého práva na obhajobu.

68. Předcházející úvahy jsou dostatečné pro umožnění Soudu uzavřít, že stěžovatelovo právo na presumpci nevinu bylo porušeno.

69. Došlo tudíž k porušení čl. 6 odst. 2 Úmluvy.

VÝROK

Z těchto důvodů Soud jednomyslně

1. *Prohlašuje* stížnost ve vztahu k čl. 6 odst. 1, 2 Úmluvy týkající se civilního řízení za přijatelnou a ve vztahu k čl. 6 Úmluvy týkající se trestního řízení za nepřijatelnou;

2. *Rozhoduje*, že došlo k porušení čl. 6 odst. 1 Úmluvy;

3. *Rozhoduje*, že došlo k porušení čl. 6 odst. 2 Úmluvy;

4. *Rozhoduje*, že není třeba přezkoumávat přijatelnost a podstatu stížnosti ve vztahu k čl. 1 Protokolu č. 1 Úmluvy.

...

(Zpracovali JUDr. Ivo Kouřil a Mgr. Bc. Kamila Tokošová)

EVROPSKÝ SOUD PRO LIDSKÁ PRÁVA
ČTVRTÁ SEKCE
26. 5. 2020
VĚC MAKUCHYAN A MINASYAN
(rozsudek ve věci Makuchyan a Minasyan proti Ázerbájdžánu
a Maďarsku, stížnost č. 17247/13)

Dotčené články Úmluvy:
čl. 2, čl. 14

Odkazy na českou právní úpravu:
čl. 62 písm. g) Ústavy České republiky, čl. 3 a 6 Listiny základních práv a svobod, § 78 a násl. zákona č. 104/2013 Sb., o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních, § 140 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

Klíčová slova:

právo na život – pozitivní závazky – předání odsouzeného – milost – odpovědnost státu – **zákaz diskriminace** – odlišné zacházení – důkazní břemeno

K odpovědnosti státu za jednání člena jeho ozbrojených složek mimo výkon služební povinnosti na území jiného státu

Autorský komentář:

Předkládané rozhodnutí Soudu je významné nejen z pohledu jeho vlastní judikatury, případného vnitrostátního přesahu, ale rovněž z pohledu mezinárodního práva veřejného v oblasti mezinárodněprávní odpovědnosti státu.

V projednávané věci zavraždil ázerbájdžánský voják na jazykovém kurzu Severoatlantické aliance („NATO“) jednoho z arménských účastníků a připravoval se na vraždu dalšího, za což byl odsouzen maďarskými soudy (pozn. v rozsudku se užívá dvou pojmů – „*preparation for murder*“, tedy příprava vraždy, a „*attempted murder*“, tedy pokus o vraždu – druhý z nich se však využívá zejména v argumentaci stran). Po určité době Maďarsko svolilo k předání k výkonu trestu do Ázerbájdžánu. Po návratu vojáka však došlo namísto pokračování výkonu trestu k jeho okamžitému propuštění, glorifikování a poskytnutí rozličných výhod.

Soud se proto zabýval namítaným porušením hmotněprávní složky čl. 2 Úmluvy ze strany Ázerbájdžánu v návaznosti na jednání příslušníka jeho ozbrojených složek na území jiného státu. V této souvislosti prakticky vykládal čl. 11 Návrhu článků o odpovědnosti státu za mezinárodně protiprávní chování („Návrhy článků“) Komise Organizace spojených národů pro mezinárodní právo („Komise pro mezinárodní právo“) a dospěl k závěru, že pro konstatování odpovědnosti musí

být „jasné a jednoznačné“ (*clear and unequivocal*), že dotčené jednání stát „uznal“ (*acknowledgment*) a „přijal za své“ (*adoption as its own*). Schválení (*approval*) a podpora (*endorsement*), jak tomu bylo dle Soudu v případě Ázerbájdžánu, není tudíž dostačující.

Soud nicméně shledal porušení procesní složky čl. 2, neboť Ázerbájdžán svým postupem fakticky zajistil R. S. beztrestnost, což dle Soudu není slučitelné s povinností účinně odrazovat od páchání takové trestné činnosti, jaká byla předmětem řízení.

Porušení procesní složky čl. 2 bylo posuzováno rovněž v souvislosti s Maďarskem, neboť svolilo k předání pachatele navzdory stěžovateli tvrzenému nedostačitému poskytnutí diplomatických záruk ze strany vykonávajícího státu. Soud shledal, že Maďarcko své procesní závazky neporušilo, jelikož postupovalo v souladu s Úmluvou Rady Evropy o předávání odsouzených osob („Úmluva o předávání“) a vycházelo z předpokladu, že další členský stát Rady Evropy bude jednat v dobré víře. Lze zhodnotit, že Soud v této oblasti nastavil relativně nízký standard, když odkázal zejména na formální vyžádání informací o dalším postupu Maďarskem, byť byla odpověď Ázerbájdžánu vágní.

Za okolností projednávané věci není překvapivé, že Soud dospěl rovněž k závěru o porušení zákazu diskriminace dle čl. 14 Ázerbájdžánem. Soud upozornil na problematické dokazování zejména odlišného zacházení z důvodu rasy a etnického původu a připomenul, že když jsou to výlučně vnitrostátní orgány, jež mají o dotčených událostech zcela nebo ze značné části informace, může důkazní břemeno ležet právě na nich. Tak tomu bylo i v projednávané věci, v níž se Soud spokojil s tvrzeními stěžovatelů a shledal, že Ázerbájdžánu se nepodařilo prokázat opak.

SKUTKOVÝ STAV

V roce 2004 se v Maďarsku uskutečnil pod patronátem NATO tříměsíční jazykový kurz v rámci programu „Partnerství pro mír“ s účastníky i z bývalých sovětských zemí, včetně Ázerbájdžánu a Arménie. V průběhu kurzu R. S., příslušník ázerbájdžánských ozbrojených sil, zavraždil jednoho ze zástupců arménské delegace, pana G. M., v noci ve spánku, a to stětím. R. S. se rovněž pokusil násilím pomoci sekery dostat do pokoje dalšího arménského zástupce, pana Makuchyana, nicméně ho včas zadržela maďarská policie. Posléze byl R. S. maďarskými soudy odsouzen za úkladnou vraždu spáchanou ze zavrženíhodné pohnutky a zvláště surovým způsobem, jakož i za přípravu vraždy, a byl odsouzen k doživotnímu trestu odnětí svobody s možností podmíněného propuštění po 30 letech. Vnitrostátní soud dospěl k závěru, že činy R. S. byly motivovány výhradně etnickým původem jeho obětí. Duševní stav R. S. byl opakovaně vyšetřen a soudy zhodnocen, stejně jako jeho předem uvážený úmysl. R. S. v průběhu řízení neprojevil žádnou lítost a připustil, že pana G. M. usmrtil kvůli jeho etnickému původu, a své počínání odůvodnil provokací a zesměšňováním ze strany arménské delegace.

V návaznosti na žádost ázerbájdžánských orgánů podle Úmluvy o předávání byl R. S. v roce 2012 předán k výkonu trestu do Ázerbájdžánu. R. S. byla však po příchodu do domovské země udělena prezidentská milost, byl povýšen do vyšší vojenské hodnosti, a to na veřejné ceremonii. Rovněž mu byl přidělen byt a byl mu doplacen plat za dobu osmi let, tedy za dobu výkonu trestu v Maďarsku. Některými představiteli veřejné moci byl zároveň označován jako „vlastenec“ nebo „hrdina“.

PŘÁVNÍ POSOUZENÍ

II. TVRZENÉ PORUŠENÍ ČLÁNKU 2 ÚMLUVY

74. Stěžovatelé namítají, že Ázerbájdžán porušil své závazky plynoucí z hmotně-právní složky čl. 2 Úmluvy, jelikož vražda G. M. a pokus o vraždu prvního stěžovatele byly spáchány ázerbájdžánským vojenským důstojníkem a jsou přičitatelné státu.

75. Dále uvádí, že obě žalované vlády porušily své závazky podle procesní složky čl. 2 vzhledem k okolnostem, za nichž byl R. S. ázerbájdžánskými orgány omilostněn.

76. Čl. 2, v rozsahu, v jakém je relevantní, zní následovně:
„Právo každého na život je chráněno zákonem.“

A. Přijatelnost

1. Použitelnost čl. 2, pokud jde o prvního stěžovatele

(a) Tvrzení stran

(i) Ázerbájdžánská vláda

77. Ázerbájdžánská vláda napadá použitelnost čl. 2, pokud jde o prvního stěžovatele.

(...)

(b) Posouzení Soudu

89. Soud opakovaně zdůrazňoval, že čl. 2 Úmluvy může být relevantní i za situace, kdy osoba, jejíž právo na život bylo údajně porušeno, nezemřela (viz mimo jiné Makaratzis proti Řecku, č. 50385/99, rozsudek velkého senátu ze dne 20. 12. 2004, § 55; a Fergec proti Chorvatsku, č. 68516/14, rozsudek ze dne 9. 5. 2017, § 21–24, a v nich citovaná judikatura) V projednávané věci je proto nezbytné určit, zda byl život prvního stěžovatele v důsledku namítaných událostí ohrožen.

90. Soud již v minulosti konstatoval, že čl. 2 je použitelný i v některých případech, kde hrozilo vážné riziko úmrtí, a to i přesto, že stěžovatelé byli v době podání

stížnosti naživu. Ve věci Budayeva a další proti Rusku (č. 15339/02; 21166/02; 20058/02; 11673/02 a 15343/02, rozsudek ze dne 20. 3. 2008) byla například ohrožena fyzická integrita stěžovatelů přírodní katastrofou. Ačkoli někteří stěžovatelé neutrpěli žádné zranění (viz Budayeva a další proti Rusku, citováno výše, § 146), Soud shledal, že čl. 2 je na okolnosti této věci použitelný. (...)

(...)

93. Jak zjistily v rámci projednávané věci maďarské soudy, R. S. se po setnutí hlavy G. M. pokusil o rozbití dveří pokoje prvního stěžovatele za pomoci sekery, což provázelo hlasité vyhrožování usmrcením. Další lidé přítomní v ubytovacím zařízení přivolali policii, která nakonec zastavila R. S. předtím, než mohl své hrozby skutečně naplnit. I když je pravda, že první stěžovatel neutrpěl žádné skutečné ublížení na těle, výše popsané okolnosti jasně naznačují, že jeho život byl ve vážném a bezprostředním ohrožení. A co víc, navzdory absenci skutečného zranění maďarské soudy R. S. odsoudily za přípravu vraždy prvního stěžovatele. Musely tudíž mít rovněž za to, že první stěžovatel byl v život ohrožující situaci, přestože neutrpěl žádné zranění.

94. Podle názoru Soudu výše uvedené okolnosti nezanechávají žádné pochybnosti o existenci bezprostředního rizika pro život prvního stěžovatele, což znamená, že jeho stížnost spadá do oblasti působnosti čl. 2 Úmluvy. Skutečnost, že přežil a neutrpěl zranění, nemá žádný vliv na tento závěr.

2. Závěr

95. Soud konstatuje, že tato část stížnosti není zjevně neopodstatněná ve smyslu čl. 35 odst. 3 písm. a) Úmluvy. Nebyl zjištěn ani žádný jiný důvod pro prohlášení stížnosti za nepřijatelnou. Musí být proto prohlášena za přijatelnou.

B. Hmotněprávní závazky Ázerbájdžánu podle čl. 2 Úmluvy

1. Tvrzení stran

(a) Stěžovatelé

96. Zaprvé, stěžovatelé tvrdí, že Ázerbájdžán je přímo odpovědný za vraždu a pokus o vraždu, jelikož oba trestné činy byly spáchány ázerbájdžánským vojenským důstojníkem. Zadruhé, stěžovatelé tvrdí, že Ázerbájdžán toto jednání uznal a přijal za vlastní.

97. Posouzení odpovědnosti státu za činy spáchané představiteli státu mimo výkon služby od Soudu vyžaduje, aby vzal do úvahy celkové okolnosti, jakož i povahu a okolnosti dotčeného jednání (viz Sašo Gorgiev proti Bývalé jugoslávské republice Makedonii, č. 49382/06, rozsudek ze dne 19. 4. 2012, § 48). Stěžovatelé odkazují na řadu předchozích případů, kdy Soud shledal, že smrtící použití síly

představiteli státu „mimo službu“ lze dotčenému státu přičíst (viz Gorovenky a Bugara proti Ukrajině, č. 36146/05 a 42418/05, rozsudek ze dne 12. 1. 2012; a Sašo Gorgiev proti Bývalé jugoslávské republice Makedonii, citováno výše).

98. Stěžovatelé uvádí, že R. S. a jeho dvě oběti byli v Budapešti jakožto sloužící členové ozbrojených sil svých států za účelem účasti na jazykovém kurzu pořádaném NATO – jinými slovy, zcela jasně vykonávali své oficiální povinnosti. Postavení R. S. je tedy odlišné od pachatelů vraždy, u nichž „mimo službu“ znamenalo, že se účastnili soukromé oslavy narozenin, jak tomu bylo ve věci Enukidze a Girgvliani proti Gruzii (č. 25091/07, rozsudek ze dne 26. 4. 2011).

99. (...) Ázerbájdžánská vláda uvádí, že R. S. trpěl „dočasnou duševní poruchou nebo sníženou přičetností nebo možná nepřičetností“, a také uvádí, že je „zřejmě, že R. S. byl ve zranitelné pozici a nebyl zdravotně v pořádku“ a že byl „ve stavu emociálního rozrušení“. Ázerbájdžánské orgány neprovedly žádnou formu hodnocení způsobilosti R. S. k přijetí do služby nebo k dalšímu výkonu služby v rámci ozbrojených sil Ázerbájdžánu nebo k vyslání na kurz, který byl pořádán uskupením NATO. Rovněž nic nepodporuje závěr, že měl Ázerbájdžán zavedené důsledné záruky, které by zabezpečovaly ověření způsobilosti členů jeho ozbrojených sil nadále sloužit.

100. (...) Pokud ázerbajdžánská vláda věděla o duševních obtížích R. S., nic nenavzděčuje tomu, že by se nejednalo o stav, který existoval již před dotčenou událostí, a který měl být tudíž vyhodnocen a diagnostikován před tím, než R. S. vycestoval na tříměsíční výcvikový kurz, jehož se účastnili i arménští důstojníci. Nastalá událost tak byla, alespoň z části, přímým důsledkem selhání ázerbajdžánských orgánů co do otázky vyhodnocení způsobilosti R. S. ustát takové situace, což vedlo k jeho výrazně přehnané reakci na to, co vnímal jako výsměch, a ke spáchání zvlášť odpudivé vraždy. (...)

101. Stěžovatelé rovněž upozorňují na čl. 11 Návrhu článků o odpovědnosti státu za mezinárodně protiprávní chování Komise pro mezinárodní právo a zdůrazňují, že jednání může být státu přičitatelné, pokud dotčený stát toto jednání uznal a přijal za vlastní. Není nezbytné, aby takové uznání a přijetí bylo vysloveno, nýbrž to může být dovozeno z jednání dotčeného státu. Navíc, pokud takové uznání a přijetí bylo jednoznačné a bezvýhradné, je to dobrým důvodem pro přiznání zpětného účinku.

102. Výroky, na které se spoléhá ázerbajdžánská vláda, dle nichž se vymezovala proti podpoře a schvalování trestných činů, kterých se R. S. dopustil, nevyvrátily důkazy, které prokazují, že R. S. byl glorifikován a oslavován jako hrdina, a to nejen ze strany ázerbajdžánské veřejnosti, ale rovněž i ze strany ázerbajdžánských orgánů. Stěžovatelé upozorňují na prohlášení vysoce postavených vládních představitelů Ázerbájdžánu, jakož i na členy politických stran a představitele občanské společnosti (...), kteří R. S. vyjádřili podporu. Na internetových stránkách prezidenta Ázerbájdžánu byla zřízena zvláštní sekce s označením „Děkovné dopisy pro

[R. S.]“ kde mohli jednotlivci vyjádřit své blahopřání k jeho propuštění a omilostnění. Jeden muž – člen parlamentu, slavný zpěvák a umělec – popsal R. S. jako „hrdinu“, který si zaslouží vlastní sochu.

103. To, že R. S. byl v Ázerbájdžánu vítán jako hrdina, bylo veřejně známou skutečností, kterou pokrývala mezinárodní média. Po návratu do Ázerbájdžánu byl R. S. ministerstvem obrany povýšen do hodnosti majora, byl mu přidělen byt a doplacen plat za období od jeho zatčení v Maďarsku. Ve své zprávě o Ázerbájdžánu z června 2016 to potvrzuje Evropská komise proti rasismu a nesnášenlivosti. Stěžovatelé tvrdí, že výhody poskytnuté R. S. jsou totožné s výhodami, které jsou podle trestního řádu Ázerbájdžánu poskytnuty v případě osvobozených nebo nezákonně stíhaných či zatčených osob, což prokazuje, že Ázerbájdžán považuje R. S. za nespravedlivě odsouzenou osobu.

104. Konečně, na podporu svých tvrzení se stěžovatelé odvolávají na případ Diplomatického a konzulárního personálu USA v Teheránu před Mezinárodním soudním dvorem. V rámci této věci byla přičitatelnost jednání ozbrojenců Íránské islámské republiky dovozena coby důsledek selhání íránských orgánů chránit diplomatický a konzulární areál a personál, v kombinaci s povinností nepodněcovat k násilí nebo neposkytovat veřejnou podporu ozbrojencům. Stěžovatelé v projednávané věci analogicky tvrdí, že Ázerbájdžán schvaloval jednání R. S. a vytvořil atmosféru imunity vysláním jasné zprávy o tom, že usmrcení arménského důstojníka je činem zasluhujícím uznání.

(b) Ázerbájdžánská vláda

105. Ázerbájdžánská vláda odmítá odpovědnost za činy R. S. S odkazem na věc Enukidze a Girgvliani proti Gruzii (citováno výše) tvrdí, že i když byl R. S. vyslán do Budapešti v návaznosti na výkon jeho oficiálních povinností, povaha trestného činu, který spáchal, je natolik násilná a vzdálená jeho oficiálnímu postavení, že tak závažné protiprávní jednání nemůže být Ázerbájdžánu přičitatelné. Obecným pravidlem, které stanovila Komise pro mezinárodní právo ve svém Návrhu článků je, že jediné jednání přičitatelné státu na mezinárodní úrovni je jednání jeho orgánů nebo vlády nebo dalších osob, které „postupovaly pod vedením, podněcováním nebo kontrolou těchto orgánů – tj. jako představitelé státu“.

106. Ázerbájdžánská vláda důrazně popírá tvrzení stěžovatelů, že Ázerbájdžán uznal a přijal jednání R. S. za vlastní. Naopak, jasně projevila, že jednání R. S. neschvaluje, avšak nedostatky v rámci odsouzení R. S., jakož i délka trestu s ohledem na konkrétní okolnosti jeho věci, v ní vzbudily znepokojení. Ázerbájdžánská vláda cituje prohlášení, která popírají, že činy R. S. byly schvalovány nebo ospravedlňovány na oficiální úrovni a že by byl R. S. v Ázerbájdžánu glorifikován nebo považován za hrdinu (...).

107. Vláda tvrdí, že R. S. byl v Budapešti slovně napadán arménskými důstojníky, což u něj vyvolalo pohnutí mysli, pramenící z jeho „tíživých zkušeností

z minulosti a představovalo to pro něj bod zlomu“. Nic však nenaznačuje, že by trpěl duševní poruchou nebo onemocněním, které měly být diagnostikovány před tím, než vycestoval do Budapešti.

(...)

2. Posouzení Soudu

109. Čl. 2 Úmluvy, jako jedno z jejích nejzásadnějších ustanovení, představuje jednu ze základních hodnot demokratických společností tvořících Radu Evropy. Cíl a účel Úmluvy coby nástroje na ochranu práv individuálních lidských bytostí vyžaduje, aby její ustanovení byla vykládána a uplatňována tak, aby její záruky byly praktické a účinné (viz Anguelova proti Bulharsku, č. 38361/97, rozsudek ze dne 13. 6. 2002, § 109).

110. Čl. 2 se nevztahuje pouze na usmrcení v důsledku použití síly představitelem státu, ale rovněž stanovuje pozitivní závazky smluvních států přijmout vhodná opatření k ochraně životů jednotlivců v jejich jurisdikci, jak to plyne z první věty prvního pododstavce (viz Makaratzis proti Řecku, citováno výše, § 57). Tento pozitivní závazek předně zahrnuje primární povinnost státu zavést legislativní a správní rámec určený k zajištění účinné prevence. Soud již dříve rozhodl, že tento rámec musí zahrnovat normy zaměřené na zvláštní rysy určitých činností, zejména pokud jde o úroveň potenciálního rizika pro lidské životy (viz. Sašo Gorgiev proti Bývalé jugoslávské republice Makedonii, citováno výše, § 42).

111. Co se týče projednávané věci, Soud přikládá zásadní význam skutečnosti, že R. S., ačkoli je členem ázerbájdžánských ozbrojených sil, nejednal v době, kdy usmrtil příbuzného druhého stěžovatele a chystal se usmrtit prvního stěžovatele, v rámci výkonu svých služebních povinností. Zejména se neúčastnil žádné plánované nebo neplánované operace (srov. Leonidis proti Řecku, č. 43326/05, rozsudek ze dne 8. 1. 2009, § 58). Naopak, podle zjištění maďarských soudů, byly trestné činy spáchány na základě vlastního rozhodnutí R. S. usmrtit arménské účastníky kurzu, a to během noci a mimo vyučovací hodiny (...) v reakci na údajný výsměch a provokaci z jejich strany. Nic nenaznačuje, že trestné činy R. S. byly spáchány na příkaz jeho nadřízených, ani neexistuje žádný důkaz pro tak dalekosáhlý závěr.

112. Za situace, kdy stěžovatelé tvrdí, že podle čl. 11 Návrhu článků Ázerbájdžán jednáni R. S. dodatečně „uznal“ a „přijal“ za své vlastní, a kdy Soud zároveň vykládá hmotněprávní složku čl. 2 ve světle čl. 11 Návrhu článků (viz bod 114 níže), Soud úvodem poznamenává, že současný standard mezinárodního práva (...) stanovuje velmi vysokou úroveň pro shledání odpovědnosti státu za čin, který danému státu jinak nelze v době jeho spáchání přičítat. Tato minimální hranice se neomezuje na pouhé „schválení“ či „podporu“ dotčeného jednání, což – jak v komentáři popisuje Komise pro mezinárodní právo – „nezakládá převzetí odpovědnosti“ (...). Čl. 11 Návrhu článků totiž výslovně a kategoricky vyžaduje „uznání“

a „přijetí“ tohoto jednání (...). To, že je potřeba rozlišovat na jedné straně mezi pouhým „schválením“ nebo „podporou“ dotčeného jednání, jež samy o sobě nevedou ke konstatování odpovědnosti státu za toto jednání, a na straně druhé mezi „uznáním“ a „přijetím za své“, jež představují hranici, která musí být pro dovolávání se odpovědnosti dosažena, bylo potvrzeno rovněž v judikatuře Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii (...). Navíc, jak vyplývá přímo ze znění čl. 11 Návrhů článků, jsou tyto dvě podmínky – „uznání“ a „přijetí za své“ – kumulativní a dále požadují, aby stát „schválil“ a „přijal“ jednání „za své vlastní“, což je dalším projevem značně přísných požadavků stanovených tímto ustanovením. Soud následně podotýká, že podle komentáře Komise pro mezinárodní právo je důležité, aby takový akt „schválení“ a „přijetí“ byl „jasný a jednoznačný“, a to at již má formu slov, nebo činů (...).

113. Pro jednoznačné prokázání porušení hmotněprávní složky čl. 2 Úmluvy ze strany Ázerbájdžánu je v rámci projednávání věci nezbytné přesvědčivě prokázat, že jednáním ázerbájdžánských orgánů došlo k naplnění těchto kumulativních podmínek, jakož i k dosažení stanovené hranice podle čl. 11 Návrhů článků, a že Ázerbájdžán tudíž nejenom „schválil“ a „podporoval“ napadené jednání (...), nýbrž „jasně a jednoznačně“ „uznal“ a „přijal“ toto jednání „za své vlastní“ tak, jak jsou tyto pojmy vykládány a aplikovány podle mezinárodního práva. Jinými slovy je vyžadováno, aby ázerbájdžánské orgány „uznaly“ a „přijaly“ dotčené jednání za čin spáchaný Ázerbájdžánem, a tedy přímo a kategoricky převzaly odpovědnost za vraždu G. M. a za přípravu vraždy prvního stěžovatele.

114. Soud je vyzván, aby posoudil opatření přijatá ázerbájdžánskými orgány s ohledem na hranici stanovenou v čl. 11 Návrhu článků. V této souvislosti má Soud na paměti vývoj mezinárodního práva v problematice odpovědnosti státu. Zároveň si je vědom toho, že judikatura v této konkrétní oblasti je ojedinelá a lze v ní očekávat další vývoj (viz, *mutatis mutandis*, Jones a další proti Spojenému království, č. 34356/06 a 40528/06, rozsudek ze dne 14. 1. 2014, § 213). Soud opětovně zdůrazňuje, že podle Mezinárodního tribunálu pro bývalou Jugoslávii jsou Návrhy článků „mezi státy předmětem diskuze“, „nemají postavení mezinárodní smlouvy“, jsou „pro státy nezávazné“ a že „při jakémkoliv použití tohoto pramene by měla být zachována obezřetnost“ (...). Posouzení Soudu je však v rámci projednávání věci omezeno na stávající pravidla mezinárodního práva tak, jak jsou rozvinuta v Komentáři Komise pro mezinárodní právo a uplatňována mezinárodními tribunály (...).

115 (...) Ázerbájdžán přijal opatření ve formě omilostnění R. S., kterého propustil hned po jeho příchodu, doplatil mu ušlý plat za osm let, poskytl mu byt pro vlastní potřebu a v rámci ozbrojených sil ho též povýšil. Každé z těchto opatření jistě představovalo, samostatně i společně, dodatečné „schválení“ a „podporu“ jednání R. S. ze strany rozličných institucí a nejvyšších představitelů státu a toto „schválení“ a „podpora“ silně rezonovalo v široké ázerbájdžánské veřejnosti.

Konkrétně opatření, jako je přiznání platu za osm let nebo povýšení v armádě, jsou ze strany Ázerbájdžánu nejen známkou výslovné, jasné a jednoznačné „podpory“ trestných činů spáchaných R. S., ale rovněž projevem uznání R. S. za jeho počínání v průběhu výkonu vojenské služby pro Ázerbájdžán.

116. V této souvislosti Soud taktéž bere na vědomí zvláště znepokojující vyjádření, jež předložili stěžovatelé a která v rozhodné době učinili různí političtí a další veřejní činitelé ve vztahu k R. S. (...), přičemž většina z nich vyjadřovala (...) osobní souhlas s jednáním R. S., jeho předáním a omilostněním. Stěžovatelé tvrdí, že takové projevy uznání – včetně těch, které jsou zveřejněné ve zvláštní části věnované R. S. na oficiální webové stránce prezidenta Ázerbájdžánu (...) – představují „uznání“ a „přijetí“ trestných činů R. S. za své. Soud souhlasí s tím, že mnohé z dotčených prohlášení jsou obzvláště znepokojivé v tom, že R. S. oslavují jako národního hrdinu za odpudivé trestné činy, které spáchal.

117. V souhrnu se Soud domnívá, že vzhledem k postupu ázerbájdžánské vlády jako celku, včetně rozhodnutí o omilostnění R. S., jeho povýšení do hodnosti majora na veřejném ceremonálu, doplacení osmi let platu a přidělení bytu (...), je potřeba mít za to, že Ázerbájdžán projevil své „schválení“ a „podporu“ jednání R. S.

118. Soud dále posuzuje, zda dotčená opatření představují ze strany Ázerbájdžánu nejen pouhé „schválení“ a „podporu“ trestných činů spáchaných R. S., ale rovněž jejich „uznání“ a „přijetí“ ve smyslu čl. 11 Návrhu článků. Ačkoliv to pro posouzení Soudem není rozhodující, je důležité, že trestné činy R. S. byly čisté činy jednotlivce a nebyly přímo či nepřímo spojeny s jednáním státu v době, kdy byly spáchány (viz bod 111 výše). Pozornosti Soudem neuniklo, že napadená opatření – zejména přiznání ušlého platu a povýšení R. S. do vyšší hodnosti v armádě – byla přijata Ázerbájdžánem. (...) Pro posouzení stížnosti stěžovatelů z pohledu hmotněprávní složky čl. 2 zůstává před Soudem právní otázkou, zda samotná skutečnost, že napadená opatření byla přijata státem Ázerbájdžán, umožňuje Soudu dospět k závěru, že dotčený stát zřejmě projevils nejen „schválení“ a „podporu“ jednání R. S., ale ve skutečnosti „jasně a jednoznačně“ „uznal“ a „přijal“, přísně vzato, činy spáchané R. S. za činy spáchané samotným státem. Při posuzování je přitom nezbytné vzít do úvahy kontext faktických okolností tak, jak byly předloženy a tvrzené stranami, a soulad se standardy mezinárodního práva platnými v rozhodné době a dnes (viz body 114–116 výše). Po důkladném prozkoumání povahy a rozsahu napadených opatření v celkovém kontextu, v němž byla přijata, jakož i ve světle mezinárodního práva, není Soud schopen jednoznačně konstatovat, že takové „jasné a jednoznačné“ „uznání“ a „přijetí“ skutečně proběhlo. V zásadě lze tato opatření vykládat nikoliv tak, že stát „uznal“ a „přijal“ trestné činy R. S. (...), ale spíš tak, že slouží jako veřejné stvrzení, náprava a vyjádření se k nepříznivé osobní, profesní a finanční situaci R. S., již ázerbájdžánské orgány vnímaly, podle názoru Soudem neoprávněně, jako důsledek údajně vadami trpícího trestního řízení konaného v Maďarsku (viz bod 106 výše). Z toho plyne, že ačkoliv podle Sou-

du jednání rozličných orgánů a nejvyšších představitelů Ázerbájdžánu nade vši pochybnost „schvalovalo“ a „podporovalo“ trestné činy spáchané R. S., musí za použití vysokých standardů stanovených v čl. 11 Návrhu článku – jak je vykládán a uplatňován mezinárodními soudy (...) – dospět k závěru, že na základě skutkových okolností věci tak, jak je uvádí stěžovatelé, nebylo přesvědčivě prokázáno, že Ázerbájdžán „jasně a jednoznačně“ „uznal“ a „přijal“ zavrženíhodné jednání R. S. „za své vlastní“ a jako takový přebírá odpovědnost za skutečné usmrcení G. M. a přípravu vraždy prvního stěžovatele. Soud klade důraz na skutečnost, že toto posouzení je prováděno na základě velmi přísných standardů stanovených stávajícími pravidly mezinárodního práva platných v rozhodné době a dnes, od nichž Soud v rámci projednávané věci nevidí žádný důvod ani možnost se odchýlit. V rozporu s tvrzeními stěžovatelů proto nelze projednávaný případ považovat za plně srovnatelný s věcí Diplomatického a konzulárního personálu USA v Teheránu Mezinárodního soudního dvora.

119. Konečně, podle tvrzení stěžovatelů Ázerbájdžán řádně neupravil požadavky na výkon vojenské služby, zejména se mu nepodařilo zhodnotit duševní stav R. S. před tím, než byl vyslán do prostředí, ve kterém muselo nutně dojít k interakci s delegací arménské armády. Je pravdou, že v případech, kdy byly trestné činy spáchány policisty jednajícími mimo výkon služebních povinností, Soud již rozhodl, že se od členských států Rady Evropy očekává stanovení vysokých profesních standardů v systému donucovacích orgánů a zajištění, aby osoby sloužící v těchto orgánech naplňovaly požadovaná kritéria (viz Enukidze a Girgvliani proti Gruzii, citováno výše, § 290; Gorovenky a Bugara proti Ukrajině, rozsudek ze dne 12. 1. 2012, č. 36146/05 a 42418/05, § 38). Soud připouští, že obdobné standardy se mohou vztahovat i na příslušníky ozbrojených sil. S ohledem na zvláštní okolnosti projednávané věci však Soud není přesvědčen, že jednání R. S. jako soukromé osoby mohlo být předvídané jeho velícími důstojníky nebo že by mělo být považováno za přičitatelné ázerbájdžánskému státu jako celku jen proto, že tento jednotlivec je shodou okolností jeho představitelem. Napadené jednání bylo skutečně tak zjevně násilné a tak vzdálené oficiálnímu postavení R. S. coby vojenského důstojníka, že vzhledem ke skutkovým okolnostem případu nemůže jeho nejzávažnější kriminální chování založit hmotněprávní mezinárodní odpovědnost státu. Kromě toho nic ze spisu nenavzdávuje tomu, že postup Ázerbájdžánu týkající se náboru členů ozbrojených sil a sledování dodržování profesních standardů v době, kdy byl R. S. vyslán na misi – včetně jeho pokračující duševní způsobilosti sloužit – byl nedostačující.

120. S ohledem na výše uvedené důvody (...) nemůže Soud dospět k závěru, že došlo k porušení hmotněprávní složky čl. 2 Úmluvy ze strany Ázerbájdžánu.

C. Procesní závazky Ázerbájdžánu podle čl. 2 Úmluvy

I. Tvrzení stran

(a) Stěžovatelé

121. Stěžovatelé tvrdí, že Ázerbájdžán porušil své procesní závazky podle čl. 2 Úmluvy. Především co se týče povinnosti státu zavést a implementovat účinný trestněprávní rámec, jenž by měl mít podporu v odpovídajících donucovacích mechanismech, pro zajištění trestu v případech porušení práva na život (viz výše E nukidze a Girgvliani proti Gruzii, citováno výše, § 241 a 268; Ali a Ayşe Duran proti Turecku, č. 42942/02, rozsudek ze dne 8. 4. 2008, § 61). Stěžovatelé zdůrazňují, že otázky odstrašování, předcházení a potlačování páčání trestné činnosti jsou neoddelitelně spjaty s otázkou trestu, což je zvláště relevantní u médií vysoce sledovaného případu jak na národní, tak mezinárodní úrovni. Z takové povahy dotčeného případu plyne zvýšený dopad toho, že ázerbájdžánské orgány nejednaly způsobem vhodným pro zajištění odrazujícího účinku od páčání podobné trestné činnosti. Spravedlnosti zjevně nebylo učiněno zadost, ani ji nebylo vidět.

122. Soud za srovnatelných okolností od vnitrostátních orgánů vyžaduje, aby jednaly důsledně, objektivně a se zachováním integrity a rovněž aby jednaly způsobem, který vzbuzuje důvěru u nejbližších příbuzných a široké veřejnosti. Tyto atributy ve věci stěžovatelů chyběly. Navíc se v tomto případě dané povinnosti uplatňují ve zvýšené míře vzhledem k roli představitele státu, jakož i vzhledem k potřebě odstrašujícího účinku (viz E nukidze a Girgvliani proti Gruzii, citováno výše, a v souvislosti s použitelností čl. 13 rovněž Abdülsamet Yaman proti Turecku, č. 32446/96, rozsudek ze dne 2. 11. 2004, § 55).

(...)

124. Zdá se, že se ázerbájdžánská vláda snaží přímo zpochybnit některá skutková zjištění maďarských soudů a vznáší námitky vůči údajným procesním vadám, jakož i zpochybňuje stav duševního zdraví R. S. v době, kdy se dopustil trestných činů, a využívá tyto argumenty pro vysvětlení okolností vedoucích k udělení milosti. Stěžovatelé tvrdí, že základem pro udělení milosti byl skepticismus, nebo přinejlepším ambivalentní postoj ázerbájdžánských orgánů k odsuzujícímu rozsudku vynesenému maďarským soudem. Je evidentní, že R. S. byl omilostněn na základě zjevných politických důvodů souvisejících s pokračujícím konfliktem s Arménií ohledně Náhorního Karabachu. Tyto důvody by však neměly mít žádný vliv na rozhodnutí učiněná v rámci vnitrostátního trestního řízení.

125. Ázerbájdžánská vláda zjevně nesplnila své pozitivní závazky podle čl. 2 Úmluvy tím, že zvrátila rozsudek maďarského soudu, a tím, že jednala způsobem, který byl motivován politickými důvody nesouvisejícími s trestněprávním řízením. V rámci projednávání věci se v zájmu ochrany života a zabránění beztrestnosti za

život-ohrožující protiprávní činy od ázerbájdžánských orgánů vyžaduje, aby dodržovaly a respektovaly odsuzující rozsudek a udělený trest R. S. maďarskými soudy a aby při tom byly vidět. Důsledkem výkonu pravomoci prezidenta k vydání milosti proto bylo „snížení následků za spáchání závažného trestného činu... namísto toho, aby bylo dáno najevo, že takové činy nelze v žádném případě tolerovat (viz Ali a Ayşe Duran proti Turecku, citováno výše, § 68). (...) „Humanitární důvody“ pro udělení milosti ázerbájdžánskou vládou nebyly prokázány.

126. V důsledku toho došlo ke „zjevnému nepoměru“ mezi závažností dotčeného jednání a vykonaným trestem (viz E nukidze a Girgvliani proti Gruzii, citováno výše, § 268–269), což trestní stíhání připravilo o jakýkoliv nápravný účinek. Došlo tudíž k porušení procesní složky čl. 2 Úmluvy.

127. Tento závěr je posílen skutečností, že omilostněním R. S. postupovala ázerbájdžánská vláda v rozporu s Úmluvou o předávání. I když Úmluva o předávání zmiňuje možnost omilostnění vězňů (čl. 12), výslovně uvádí, že účelem jejich předání je, aby ve vykonávajícím státě vykonali trest uložený státem odsuzujícím. Podle Vídeňské úmluvy o smluvním právu je výklad Úmluvy o předávání potřeba provádět „v dobré víře“ a „s přihlédnutím k jejímu předmětu a účelu“, což může vést pouze k závěru, že ázerbájdžánská vláda postupovala v rozporu s Úmluvou o předávání. Tato tvrzení jsou podpořena a posílena mnoha prohlášeními vydanými vládami a mezinárodními organizacemi v reakci na předání R. S. v srpnu 2012.

(...)

129. Milost udělená R. S. je navíc neslučitelná s požadavky ázerbájdžánského trestního zákoníku, který uvádí, že pokud je vězeň odsouzený k doživotnímu trestu omilostněn, jeho trest má být nahrazen trestem odnětí svobody v délce nejvýše dvaceti pěti let.

130. Nakonec stěžovatelé tvrdí, že opatření přijatá ázerbájdžánskými orgány s cílem zvrátit trest nebyla dostatečně předepsána zákonem. Orgány dále stěžovatele nijak nezohlednily ani s nimi nic neprojednaly. Z toho plyne, že vzhledem k chybějícím právním zárukám v souvislosti s udělenou milostí a vzhledem k dalším výhodám poskytnutým R. S. došlo k porušení procesní složky čl. 2.

(b) Ázerbájdžánská vláda

131. Ázerbájdžánská vláda uvádí, že při omilostnění R. S. jednala v souladu s Úmluvou o předávání. Bylo by podle ní zvláštní, pokud by postup v souladu s jednou evropskou úmluvou představoval porušení druhé úmluvy.

132. Projednávaná věc se netýká případu, kdy stát udělil milost osobě usvědčené z trestného činu v jeho jurisdikci, jak tomu bylo například ve věcech E nukidze a Girgvliani proti Gruzii (citováno výše) a Nikolova a Velichkova proti Bulharsku (č. 7888/03, rozsudek ze dne 20. 12. 2007), ale spíše se jedná o situaci, kdy stát omilostnil představitele státu odsouzeného v cizí zemi za okolností, u nichž je možné tvrdit, že vzbuzují znepokojení.

133. Je relevantní, že R. S. je vnitřně vysídlenou osobou z oblasti Ázerbájdžánu, která je v současnosti pod arménskou vojenskou kontrolou. Byl nucen opustit svůj domov ve věku 15 let a v důsledku konfliktu ztratil blízké příbuzné. Zatímco tyto události neospravedlňovaly vraždu, v trestním řízení nebyla věnována dostatečná pozornost jeho minulosti a duševnímu stavu.

134. Ázerbájdžánská vláda s odkazem na přísežné prohlášení předložené obhájcem R. S. tvrdí, že R. S. byl Arménskými vojáky vážně fyzicky i slovně napadán a že tato situace vedla k duševnímu stavu, který by mohl být definován jako dočasná duševní porucha, snížená přičetnost nebo možná nepřičetnost. Je zřejmé, že R. S. se nacházel ve zranitelné situaci a nebyl zdravotně v pořádku. Podle názoru jeho obhájce to maďarské soudy dostatečně nezohlednily. Byly zde rovněž další znepokojivé okolnosti týkající se trestního řízení jako takového. R. S. byl vyslýchán v ruštině, v jazyce, ve kterém nebyl zdatný, a během prvního výslechu mu nebyl přidělen obhájce.

135. Ázerbájdžánská vláda upozorněním na tyto okolnosti neměla v úmyslu zpochybnit rozhodnutí maďarských soudů, ale spíše vysvětlit situaci, která vedla k udělení milosti. Prezidentská milost byla tedy udělena v duchu humanitárních obav ohledně minulosti, nepříznivé kondice a duševního stavu R. S.

136. Ázerbájdžán nemá žádnou povinnost provést účinné vyšetřování. Za okolností případu a s ohledem na pochybnosti týkající se soudního procesu, skutečně vykonaný trest a psychologický stav R. S. je obtížné poukazovat na „nepřiměřenou shovívavost“ tak, jak je tomu ve věci Enukidze a Girgvliani proti Gruzii (citováno výše), kde byla milost udělena za pouhé dva roky od odsouzení (na rozdíl od R. S., který vykonal osm a půl roku trestu odnětí svobody v Maďarsku).

(...)

138. Pokud jde o otázku, zda došlo k porušení Úmluvy o předávání, ázerbájdžánská vláda tvrdí, že podle Vídeňské úmluvy by bylo možné použít dodatečné výkladové metody podle čl. 32 pouze tehdy, pokud by význam textu byl nejednoznačný nebo nejasný nebo by vedl k zjevně absurdnímu nebo nesmyslnému výsledku (...).

139. Cílem Úmluvy o předávání je spíše umožnit předání zahraničních vězňů do jejich domovské země, než se věcně zabývat otázkou délky trestu, který má být vykonán ve vykonávajícím státu. Ázerbájdžánská vláda tvrdí, že obecná zásada stanovená v čl. 2 Úmluvy o předávání, podle které má být předání provedeno za účelem (...) vykonání uloženého trestu, není podložena dalšími hmotněprávními ustanoveními Úmluvy o předávání. S odkazem na čl. 9 Úmluvy o předávání ázerbájdžánská vláda tvrdí, že pokud jde o otázku výkonu trestu, není možné pochybovat o pravomoci Ázerbájdžánu k veškerým odpovídajícím rozhodnutím. Tento postoj je posílen zněním čl. 12, který naznačuje, že vykonávající stát má plnou pravomoc co do otázky udělení milosti nebo změny trestu.

(...)

2. Posouzení Soudu

(a) Obecné zásady

154. Vzhledem ke svému zásadnímu významu obsahuje čl. 2 Úmluvy procesní závazek provést účinné vyšetřování namítaných porušení jeho hmotněprávní složky (viz Armani Da Silva proti Spojenému království, č. 5878/08, rozsudek velkého senátu ze dne 30. 3. 2016, § 229; Mustafa Tunç a Fecire Tunç proti Turecku, č. 24014/05, rozsudek velkého senátu ze dne 14. 4. 2015, § 169; Giuliani a Gaggio proti Itálii, č. 23458/02, rozsudek velkého senátu ze dne 24. 3. 2011, § 298). Povinnost provést takové vyšetřování vzniká ve všech případech zabití a jiných podezřelých úmrtí, ať už byli pachatelé soukromými nebo neznámými osobami či představiteli státu (viz Angelova a Iliev proti Bulharsku, č. 55523/00, rozsudek ze dne 26. 7. 2007, § 93; a Rantsev proti Kypru a Rusku, č. 25965/04, rozsudek ze dne 7. 1. 2010, § 232).

155. Související zásady použitelné pro účinné vyšetřování byly Soudem opakovaně shrnuty (viz například Armani Da Silva proti Spojenému království, citováno výše, § 229–39) následovně: osoby odpovědné za provádění vyšetřování musí být nezávislé na osobách zapojených do předmětných událostí; vyšetřování musí být „dostačující“; závěry vyšetřování musí být založeny na důkladné, objektivní a nestranné analýze všech relevantních prvků; musí být dostatečně přístupné rodině oběti a otevřené veřejné kontrole; a toto vyšetřování musí být provedeno rychle a v rozumném časovém úseku. Aby bylo vyšetřování „dostačující“, musí být schopno určit, zda použitá síla byla nebo nebyla za daných okolností ospravedlnitelná a určit, případně potrestat, odpovědné osoby (také viz § 240, 243).

156. Požadavky čl. 2 (...) přetrvávají po celou dobu řízení před vnitrostátními soudy, které musí jako celek splňovat požadavky plynoucí z pozitivního závazku chránit životy prostřednictvím práva. Ačkoliv neexistuje absolutní povinnost, aby všechna stíhání vedla k odsouzení nebo určitému trestu, vnitrostátní soudy by neměly za žádných okolností dovolit, aby život-ohrožující trestné činy nebo závažné útoky na fyzickou či psychickou integritu zůstaly nepotrestány (viz Öneriyıldız proti Turecku, č. 48939/99, rozsudek velkého senátu ze dne 30. 11. 2004, § 95–96; Mojsiejew proti Polsku, č. 11818/02, rozsudek ze dne 24. 3. 2009, § 53; Dimitrov a další proti Bulharsku, č. 77938/11, rozsudek ze dne 1. 7. 2014, § 142).

157. Konečně, Soud již v minulosti rozhodl, že následné udělení amnestie nebo milosti představiteli státu, který byl odsouzen za trestný čin porušující čl. 2 Úmluvy, jen stěží slouží účelu přiměřeného trestu. Státy by naopak měly být při trestání svých představitelů za páchání závažných život-ohrožujících trestných činů přísnější než v případě běžných pachatelů, neboť ve věci jde nejen o otázku jejich individuální trestní odpovědnosti, ale rovněž o povinnost státu bojovat s domněnkou beztrestnosti u takových pachatelů, kteří se domnívají, že ji z povahy jejich funkce požívají (viz, *mutatis mutandis*, Enukidze a Girgvliani proti Gruzii, citováno výše, § 274).

(b) Použití těchto zásad na projednávanou věc

158. Pokud jde o projednávanou věc, Soud konstatuje, že značná část procesního závazku účinně vyšetřit ztrátu života – konkrétně trestní vyšetřování a odsouzení R. S. – byla realizována ze strany Maďarska. Po více než osmi letech odnětí svobody byl R. S. předán do Ázerbájdžánu, aby mohl pokračovat ve výkonu trestu odnětí svobody v jeho rodné zemi. Nicméně po svém návratu byl R. S. propuštěn na základě udělení milosti ázerbájdžánským prezidentem. Následně mu byl přidělen byt v Baku, doplacen ušlý plat za dobu, kterou strávil ve vězení v Maďarsku, rovněž mu byla udělena vyšší vojenská hodnost na veřejné ceremonii (...), což bylo doprovázeno silnou podporou a souhlasem řady ázerbájdžánských veřejných činitelů a vysoce postavených funkcionářů.

159. Soud má v projednávané věci zjistit, zda a do jaké míry byl postup ázerbájdžánských orgánů po návratu R. S. v souladu s výše uvedenými zásadami plynoucími z judikatury Soudu ohledně procesních závazků podle čl. 2, zejména pokud jde o výkon trestu odnětí svobody uloženého v jiné zemi.

160. Soud na úvod podotýká, že milosti a amnestie jsou především záležitostmi vnitrostátního práva členských států a nejsou v zásadě v rozporu s mezinárodním právem, s výjimkou případů, kdy se jedná o akty představující závažné porušení základních lidských práv (viz Marguš proti Chorvatsku, rozsudek velkého senátu ze dne 27. 5. 2014, č. 4455/10, § 139). Podle čl. 12 Úmluvy o předávání je udělení amnestie a milosti umožněno buď odsuzujícímu, nebo vykonávajícímu státu (...).

161. Soud v této souvislosti zdůrazňuje, že nemá pravomoc přezkoumat, zda Vysoké smluvní strany postupují v souladu i s jinými nástroji než s Evropskou úmluvou o ochraně lidských práv a jejími protokoly; i když mu mohou jiné mezinárodní smlouvy sloužit jako zdroj inspirace, nemá pravomoc vykládat jejich ustanovení (viz Mihailov proti Bulharsku, č. 52367/99, rozsudek ze dne 21. 7. 2005, § 33). Není proto zmocněn určit, zda Ázerbájdžán splnil své povinnosti vyplývající z Úmluvy o předávání.

162. Zároveň Soudu není bráněno v tom, aby bral ohled na závěr Parlamentního shromáždění Rady Evropy z roku 2001 týkající se milosti a Úmluvy o předávání, dle něhož Úmluva o předávání není určena pro okamžité propuštění vězňů po jejich návratu do domovských zemí (...). Podle preambule Úmluvy o předávání je skutečně jejím hlavním cílem prosazovat spravedlnost a resocializaci odsouzených osob. V roce 2014 navíc Parlamentní shromáždění dospělo ve své rezoluci k závěru, že udělením milosti R. S. porušil Ázerbájdžán zásadu dobré víry a právního státu (...). Další mezinárodní orgány rovněž odsoudily zacházení s R. S. a jeho oslavování po jeho návratu do Ázerbájdžánu (...).

163. Co se týče projednávané věci, Soud konstatuje, že od okamžiku, kdy Ázerbájdžán převzal odpovědnost za výkon trestu odnětí svobody R. S. – tedy od okamžiku jeho předání – bylo na Ázerbájdžánu, aby poskytl odpovídající odpověď na velmi závažný etnický motivovaný trestný čin, za který byl jeden z jeho občanů

odsouzen v jiné zemi (...). Podle názoru Soudu měly být vnitrostátní orgány – kvůli mimořádně napjaté politické situaci mezi oběma zeměmi – vzhledem k arménskému původu oběti trestných činů v projednávané věci o to obezřetnější (...).

164. Místo toho, aby R. S. pokračoval v dalším výkonu trestu odnětí svobody tak, jak to uvedla ázerbájdžánská vláda ve svém dopise vládě maďarské (...), byl R. S. ihned po návratu propuštěn.

165. Jako o hlavní důvod okamžitého propuštění R. S. se ázerbájdžánská vláda opírala o „humanitární obavy z minulosti, nepříznivé kondice a duševního stavu R. S“. Zpochybnila rovněž spravedlnost trestního řízení, jež se proti němu vedlo v Maďarsku. Soud však žádný z těchto argumentů nepřesvědčil.

166. Zprv, při neexistenci jiného důkazu než přís,žného prohlášení předlož,ného obhájcem R. S. (...) není snadné doopravdy zpochybnit spravedlnost trestního řízení vedeného jiným členským státem Rady Evropy. R. S. se v Maďarsku skutečně dostalo trestního řízení ve dvou instancích, jež vynesly řádně odůvodněná rozhodnutí. Maďarské soudy zejména objasnily, že sám R. S. si původně vyžádal tlumočnka z maďarštiny do ruštiny a že poté, co namítal, že danému jazyku v potřebné míře nerozumí, provedly hloubkovou analýzu dopadu tohoto znevýhodnění na řízení vůči němu. Nakonec dospěly k závěru, že bylo prokázáno, že R. S. je v ruštině dostatečně zdatný. V každém případě mu byly posláze na jeho žádost rovněž poskytnuty služby tlumočnka, jakož i překlady dokumentů do jeho rodného jazyka (...).

167. Kromě toho není jasné, o kterých právech nebyl R. S. během jeho trestního řízení informován (...), neboť z rozsudku prvostupňového soudu (...) je patrné, že mu byly od prvního výslechu dne 19. 2. 2004 poskytnuty služby obhájce (...). Tak jako tak neexistují dostatečné důkazy o tom, že jakékoli procesní pochybení – pokud k němu skutečně došlo – nebylo následně kompenzováno procesními zárukami nebo že takové pochybení mělo za následek nespravedlivost řízení jako celku (viz, *mutatis mutandis*, Ibrahim a další proti Spojenému království, č. 50541/08, 50571/08, 50573/08 a 40351/09, rozsudek velkého senátu ze dne 13. 9. 2016, § 262). V každém případě, pokud R. S. považoval svůj proces za nespravedlivý, mohl po skončení trestního řízení podat na Maďarsko stížnost pro porušení čl. 6, což však neudělal.

168. Zbývající důvody, kterých se ázerbájdžánská vláda dovolává – jakými jsou osobní minulost a duševní potíže R. S. (...) – jsou jen stěžii dostačující pro ospravedlnění neschopnosti ázerbájdžánských orgánů zabezpečit výkon trestu uloženého jednomu z jeho občanů za závažný trestný čin z nenávisťi spáchaný v zahraničí. Soud je zejména přesvědčen, že duševní stav R. S. byl během řízení v Maďarsku důkladně posouzen řadou odborníků z oblasti medicíny a bylo zjišeno, že v době spáchaní trestných činů byl duševně schopen pochopit nebezpečnost a důsledky svých činů. (...) Následné rozhodnutí ázerbájdžánských orgánů o povýšení R. S. do vyšší vojenské hodnosti jasně naznačuje, že byl považován za schopného nadále sloužit v armádě, a tudíž netrpěl závažnými duševními problémy.

169. Kromě omilostnění R. S. je Soud zvláště překvapen skutečností, že mu po návratu do Ázerbájdžánu mimo okamžitého propuštění byla poskytnuta řada dalších výhod, jakými byly doplacení ušlého platu za dobu strávenou ve vězení, byt v Baku a povýšení ve vojenské hodnosti na veřejné ceremonii. Ázerbájdžánská vláda neposkytla žádné vysvětlení, proč byly R. S. tyto výhody poskytnuty, ani neuvedla právní základ pro takový postup, vyjma odkazu na vnitrostátní normu zabývající se přiznáváním vojenských hodností (...). Jeví se, že minimálně náhrada ušlého platu nemá právní základ v trestním řádu, jenž takové opatření umožňuje pouze v případech, kdy byl jednotlivec osvobozen nebo nezákonně odsouzen (...).

170. Podle názoru Soudu výše uvedené jako celek naznačuje, že R. S. byl považován za nevinnou nebo nezákonně odsouzenou osobu a byly mu poskytnuty výhody, které podle vnitrostátního práva zřejmě neměly právní základ.

171. Soud v této souvislosti opakuje (...), že by bylo zcela nevhodné a vyslalo by veřejnosti nesprávný signál, pokud by si pachatel velmi závažných trestných činů, jak je tomu v projednávané věci, zachoval do budoucna svou způsobilost zastávat veřejnou funkci (viz *Türkmen proti Turecku*, č. 43124/98, rozsudek ze dne 19. 12. 2006, § 53; *Abdülsamet Yaman proti Turecku*, citováno výše, § 55; *Enukidze a Girgvliani proti Gruzii*, citováno výše, § 274). Jak již bylo uvedeno, v projednávané věci zůstal R. S. nejen způsobilým zastávat veřejnou funkci, ale navíc byl povýšen do vyšší vojenské hodnosti na veřejné ceremonii.

172. Vzhledem k výše uvedenému postup Ázerbájdžánu fakticky zaručil R. S. beztrestnost za trestné činy spáchané proti jeho arménským obětem, což není slučitelné s povinností Ázerbájdžánu účinně odrazovat od páchaní trestných činů proti životům jednotlivců podle čl. 2.

173. V důsledku toho došlo ze strany Ázerbájdžánu k porušení procesní složky čl. 2 Úmluvy.

D. Procesní závazky Maďarska podle čl. 2 Úmluvy

1. Tvrzení stran

(a) Stěžovatelé

174. Stěžovatelé namítají, že Maďarsko porušilo čl. 2 Úmluvy tím, že vyhovělo žádosti o předání R. S., aniž by získalo odpovídající závazné záruky, že v Ázerbájdžánu bude povinen trest skutečně vykonat.

175. Stěžovatelé tvrdí, že maďarské orgány měly pozitivní závazek zajistit, že jejich právo na život bude respektováno. Povaha a rozsah pozitivních závazků podle čl. 2 ve vztahu k Ázerbájdžánu jsou za okolností projednávané věci ve stejné míře použitelné rovněž ve vztahu k Maďarsku. R. S. byl usvědčen a odsouzen maďarským soudem a maďarská vláda tudíž měla pozitivní závazek nečinit žádné kroky, jež by toto rozhodnutí zvrátily.

176. Navíc od maďarských orgánů byla vyžadována „zvláštní ostražitost a rázná reakce“ (viz Nachova a další proti Bulharsku, č. 43577/98 a 43579/98, rozsudek velkého senátu ze dne 6. 7. 2005, § 145), což v tomto případě znamenalo přijetí dostatečných kroků pro zajištění výkonu trestu R. S. za vraždu a pokus o vraždu.

177. Pozitivní závazky podle čl. 2 vyžadují, aby maďarské orgány před schválením a provedením propuštění a předání R. S. přijaly přiměřená opatření pro zajištění, že R. S. bude v Ázerbájdžánu pokračovat ve výkonu trestu. Nicméně před rozhodnutím o předání R. S. (...) se jim nepovedlo získat odpovídající záruky, ani o ně neusilovaly.

178. To, že takové záruky nebyly vyžadovány, ukázala zveřejněná korespondence mezi žalovanými vládami. Navíc se zdá, že dopis od ázerbájdžánského Ministerstva spravedlnosti (...) maďarskému ministerstvu měl obecný charakter a popisoval použitelné vnitrostátní právo. Žádné konkrétní návrhy co do otázky postupu následujícího po předání R. S. nebyly uvedeny, což potvrdila Ázerbájdžánská vláda (...).

179. Pokud jde o otázku záruk mezi státy, ustálenou praxí Soudu je posoudit, zda byly poskytnuty dostatečné garance, že stěžovatel bude ve skutečnosti chráněn vůči riziku zacházení, jež je v rozporu s Úmluvou [viz Saadi proti Spojenému království, č. 13229/03, rozsudek velkého senátu ze dne 29. 1. 2008, § 148; Ismoilov a další proti Rusku, č. 2947/06, rozsudek ze dne 24. 4. 2008, § 127; Soldatenko proti Ukrajině, č. 2440/07, rozsudek ze dne 23. 10. 2008, § 73–74; Othman (Abu Qatada) proti Spojenému království, č. 8139/09, rozsudek ze dne 17. 1. 2012, § 189].

180. Maďarské orgány si byly vědomy značné politické povahy případu R. S., a to v neposlední řadě s ohledem na přiznání R. S. v průběhu trestního řízení ohledně souvislosti jeho motivu s konfliktem o Náhorní Karabach. Maďarský veřejný ochránce práv dospěl ve své zprávě k závěru, že s ohledem na veškeré okolnosti si měla být maďarská vláda vědoma, že R. S. po předání do Ázerbájdžánu téměř jistě svůj trest nevykoná a bude propuštěn, neboť dle veřejného ázerbájdžánského mínění se jednalo o „vraždu ze cti“. Parlamentní shromáždění Rady Evropy dospělo k obdobnému závěru.

181. Stěžovatelé uvádí, že maďarské orgány věděly nebo měly vědět, že ázerbájdžánské orgány R. S. po jeho návratu propustí. Stěžovatelé se odkazují na prohlášení maďarských vysoce postavených veřejných představitelů a na vyjádření ve sdělovacích prostředcích, dle nichž si maďarská vláda byla vědoma možného následku předání, a i tak k tomu svolila za účelem prodeje státních dluhopisů Ázerbájdžánu. Mezinárodní soudní dvůr ve věci Vojenských a polovojenských činností v Nikaragui a proti ní nastínil, že vyjádření vysoce postavených politických představitelů mají zvláštní důkazní hodnotu, pokud potvrzují skutečnosti nebo jednání, které jsou pro stát nepříznivé. Soud tento postoj přijal a rozšířil jeho dopad na významné politické osobnosti obecně ve věci Chiragov a další proti Arménii (č. 13216/05, rozsudek velkého senátu ze dne 16. 6. 2015, § 177–179). Kromě

toho, podle tvrzení stěžovatelů mohly být důsledky předání R. S. jasně předvídatelné, a to vzhledem k prohlášením představitelů Ázerbájdžánu před jeho uskutečněním.

182. Zdá se, že rozhodnutí o předání R. S. učinil ministr spravedlnosti bez účasti jakéhokoliv soudce, soudu nebo státního zástupce nebo jiné podoby nezávislé kontroly či odpovědnostního mechanismu na tomto procesu. Maďarská vláda neprokázala, že by vnitrostátní právo od ministra vyžadovalo, aby ve své úvaze zohlednil relevantní okolnosti, případně ignoroval ty nepodstatné. Stěžovatelé proto uvádí, že pro předcházení svévolnosti nebo zneužití procesu předávacího řízení neexistuje dostatečný vnitrostátní právní rámec, který by jej upravoval. Stěžovatelé nebyli konzultováni ani informováni o rozhodnutí maďarských orgánů ohledně předání R. S. do Ázerbájdžánu.

(...)

184. Na závěr stěžovatelé odmítají argument Maďarska ohledně důvodnosti jeho domněnky, že Ázerbájdžán bude jako členský stát Rady Evropy jednat v souladu se svými mezinárodními závazky. Ze skutečnosti, že stát je členem Rady Evropy, nelze dovodit, že se bude chovat v souladu se svými mezinárodními závazky.

(b) Maďarská vláda

185. Maďarská vláda odmítá, že by porušila některý ze svých pozitivních závazků podle čl. 2 Úmluvy. Vůči R. S. bylo vnitrostátními orgány vedeno trestní řízení a byl shledán vinným z úkladné vraždy spáchané ze zavrženíhodné pohnutky a zvláště surovým způsobem, jakož i z přípravy vraždy, a odsoudily ho k trestu odnětí svobody se zařazením do věznice s maximální ostrahou.

186. Předání R. S. do Ázerbájdžánu proběhlo v plném souladu s příslušnými mezinárodními a maďarskými právními předpisy. Maďarská vláda nevěděla (a nemohla vědět), že R. S. bude po předání pravděpodobně propuštěn. Ázerbájdžán je členským státem Rady Evropy a smluvní stranou Úmluvy o předávání. Maďarsko mělo všechny důvody domnívat se, že Ázerbájdžán bude jednat v souladu se svými mezinárodními závazky. Maďarsko jednalo v dobré víře a v souladu s ustanoveními Úmluvy o předávání.

187. Úmluva o předávání ani vnitrostátní právo neukládaly maďarským orgánům povinnost získat od Ázerbájdžánu záruky. Příslušná ustanovení ani neodkazují na možnost získání takových záruk. V souladu s požadavky Úmluvy o předávání si maďarská vláda vyžádala další informace od ázerbájdžánských orgánů, které odpověděly, že ve výkonu trestu bude nadále pokračováno, aniž by došlo k „přeměně“ nebo bylo zahájeno nové řízení. Dále uvedly, že podle ázerbájdžánského trestního zákoníku může o změnách ohledně trestu u osoby odsouzené na doživotí rozhodnout pouze soud a že k propuštění může dojít pouze po vykonání pěti let trestu odnětí svobody. Maďarské orgány neměly žádný důvod se domnívat, že ázerbájdžánské orgány budou jednat v rozporu s oficiálním dopisem.

(...)

2. Posouzení Soudu

192. Soud podotýká, že maďarské orgány bezodkladně proti R. S. zahájily trestní stíhání. Trestní řízení proti němu vedlo k odsouzení a k doživotnímu trestu odnětí svobody, potvrzenému odvolacím soudem. Stěžovatelé nekritizovali ani průběh tohoto řízení, ani jeho výsledek. Požadavek na zjištění okolností spáchané trestné činnosti, jakož i identifikaci osoby odpovědné za ztrátu na životě byl tudíž v projednávané věci naplněn.

193. Stěžovatelé namítají údajnou neschopnost maďarských orgánů zajistit, aby R. S. pokračoval ve výkonu trestu i poté, co opustil Maďarsko. Zejména tvrdí, že maďarské orgány věděly nebo měly vědět, že po předání R. S. existuje pravděpodobnost jeho propuštění a že z tohoto důvodu měly vyžadovat zvláštní diplomatické záruky o opačném postupu.

194. Soud opakovaně posuzoval případy, v nichž byl stát vyzván, aby zajistil, že z jeho území vyhoštěná nebo vydaná osoba nebude podrobena zacházení v rozporu s čl. 2 a 3 Úmluvy ze strany dožadujícího státu (viz například Saadi proti Spojenému království, citováno výše, § 125). (...).

195. V projednávané věci je Soud vyzván, aby posoudil, zda a do jaké míry může být předávající stát odpovědný za ochranu práv obětí trestných činů nebo jejich příbuzných (viz, *mutatis mutandis*, Gray proti Německu, č. 49278/09, rozsudek ze dne 22. 5. 2014, § 87; a Zoltai proti Maďarsku a Irsku, č. 61946/12, rozhodnutí o přijatelnosti ze dne 29. 9. 2015, § 32).

196. Soud na začátek zdůrazňuje, že v projednávané věci je jeho přezkum nutně omezen skutkovými souvislostmi a důkazy, které předložili účastníci řízení. Soud podotýká, že maďarské orgány jednaly plně v souladu s postupem stanoveným Úmluvou o předávání. Zejména si od ázerbájdžánských orgánů vyžádaly upřesnění následného postupu v případě návratu R. S. do jeho domovské země (...). Je potřeba připustit, že odpověď ázerbájdžánských orgánů byla neúplná a její formulace byla obecná, což mohlo, jak zhodnotil maďarský veřejný ochránce práv, vzbudit pochybnosti ohledně výkonu trestu R. S. a podnitit maďarské orgány k podniknutí dalších kroků (...). Soudu však nebyly předloženy žádné hmatatelné důkazy, z nichž by bylo možné určit, že maďarské orgány jednoznačně věděly nebo měly vědět, že R. S. bude po návratu do Ázerbájdžánu propuštěn. Ve skutečnosti, zejména s ohledem na již vykonaný trest R. S. v maďarské věznici, Soud nespatřuje, jak by příslušné maďarské orgány mohly udělat něco více, než respektovat proceduru a ducha Úmluvy o předávání a postupovat s předpokladem, že jiný členský stát Rady Evropy bude jednat v dobré víře.

197. Soud proto za konkrétních okolností projednávané věci nemůže dospět k závěru, že maďarské orgány nesplnily své procesní závazky podle čl. 2.

198. Maďarsko tudíž neporušilo čl. 2 Úmluvy.

III. TVRZENÉ PORUŠENÍ ČLÁNKU 14 ÚMLUVY

199. Stěžovatelé tvrdí, že Ázerbájdžán porušil čl. 14 Úmluvy ve spojení s čl. 2 Úmluvy. Článek 14 zní následovně:

„Užívání práv a svobod přiznaných touto Úmluvou musí být zajištěno bez diskriminace založené na jakémkoli důvodu, jako je pohlaví, rasa, barva pleti, jazyk, náboženství, politické nebo jiné smýšlení, národnostní nebo sociální původ, příslušnost k národnostní menšině, majetek, rod nebo jiné postavení.“

(...)

B. K věci samé

1. Tvrzení stran

(a) Stěžovatelé

201. Jak uzavřel maďarský soud při jeho odsouzení, R. S. se zjevně dopustil trestných činů na svých dvou obětech z důvodu jejich národnosti a etnického původu. Skutečnost, že státní příslušnost obětí představovala motiv trestných činů, považoval vnitrostátní soud za přitěžující okolnost.

202. Ázerbájdžánské orgány podnikly rozličné kroky, včetně udělení milosti R. S., právě v návaznosti na skutečnost, že jeho činy byly spáchané proti arménským vojenským důstojníkům. Parlamentní shromáždění Rady Evropy dospělo ve své podrobné zprávě z roku 2014 o případu R. S. k závěru (...), že:

„... prezidentská milost se zdá být udělena jako odměna za vraždu motivovanou nenávisť plynoucí z nacionalizmu. Nesvědčí o odpuštění, ale o velebení politicky motivovaného zločinu.“

(...)

204. Čl. 12 Úmluvy o předávání nepřiznává bezpodmínečné oprávnění k udělení milosti. Výklad Úmluvy o předávání ze strany ázerbájdžánské vlády nevzal v úvahu účel a cíl této mezinárodní smlouvy, tedy napomáhání spravedlnosti a resocializaci odsouzených osob tím, že je cizincům umožněn výkon trestu odnětí svobody ve vlastní společnosti. Stěžovatelé tvrdí, že čl. 12 by měl být chápán jako ochranná doložka, jež zabezpečuje, aby v souladu s mezinárodním právem nebylo zabráněno v uplatňování vnitrostátních právních norem umožňujících udělení amnestie nebo milosti, pokud a tehdy, kdy je takové opatření rozumné použít. I za předpokladu, že existuje absolutní oprávnění udělit milost, nelze čl. 12 Úmluvy o předávání vykládat tak, aby založil porušení Úmluvy o ochraně lidských práv nebo jiných mezinárodních nástrojů.

(...)

(b) Ázerbájdžánská vláda

207. Ázerbájdžánská vláda odmítá porušení čl. 14 a poukazuje na obtíže spojené se shledáním takového porušení (viz Nachova a další proti Bulharsku, citováno výše, § 157). Není možné prokázat, že etnický původ obětí byl jediným motivem činů R. S., který byl motivován řadou dalších okolností. Na tuto motivaci by se mělo nahlížet ve světle jeho minulosti a provokací, kterým byl vystaven ze strany arménských vojáků. Ázerbájdžánská vláda opakuje, že silně odmítá, že by uznala nebo přijala jednání R. S. za své vlastní. Ázerbájdžán tyto zločiny neschvaloval a přijal, že R. S. byl řádně odsouzen. Nespokojenost Ázerbájdžánu vycházela vzhledem ke všem okolnostem z délky jeho trestu.

208. Ázerbájdžánská vláda popírá, že udělení prezidentské milosti bylo motivováno diskriminačním důvodem, a připomíná odůvodnění tohoto rozhodnutí tak, jak to vznesla v kontextu čl. 2 Úmluvy (viz body 133–135 výše). Předkládá rovněž dvě prohlášení ázerbájdžánských představitelů, která prokazují, že činy R. S. nebyly nikdy schváleny nebo ospravedlňovány na státní úrovni (...).

(...)

2. Posouzení Soudu

(a) Obecné zásady

210. Diskriminace znamená odlišné zacházení s osobami ve srovnatelné situaci bez objektivního a rozumného zdůvodnění (viz Willis proti Spojenému království, č. 36042/97, rozsudek ze dne 11. 6. 2002, § 48). Diskriminace z důvodu (...) etnického původu osoby je formou rasové diskriminace. Rasová diskriminace je zvlášť nespravedlivým typem diskriminace, jež od vnitrostátních orgánů vzhledem k jejím nebezpečným následkům vyžaduje zvláštní ostražitost a ráznou odezvu. Právě z tohoto důvodu musí vnitrostátní orgány pro boj proti rasizmu použít všechny dostupné prostředky, a tak posílit demokratickou vizi o společnosti, v níž není rozmanitost vnímána jako hrozba, ale jako zdroj obohacení (viz Nachova a další proti Bulharsku, citováno výše, § 145; a Timišev proti Rusku, č. 55762/00 a 55974/00, rozsudek ze dne 13. 12. 2005, § 56). Soud již v minulosti rozhodl, že žádné odlišné zacházení, jež je založeno výlučně nebo v rozhodující míře na etnickém původu osoby, nemůže být v současné demokratické společnosti založené na zásadách plurality a respektu k odlišným kulturám objektivně ospravedlněno (viz Timišev proti Rusku, citováno výše, § 58).

211. Pokud jde o důkazní břemeno v této oblasti, Soud připomíná, že v řízení před ním neexistují žádné procesní překážky přípustnosti důkazů nebo předem stanovené vzorce pro jejich posouzení. Důkaz může vyplývat ze souběžné existence dostatečně silných, jasných a shodných logických závěrů nebo podobných nevyvrácených skutkových domněnek. Kromě toho míra přesvědčivosti nezbytná pro dosažení konkrétního závěru a v této souvislosti rovněž rozdělení důkazního

břemene jsou nerozlučně spjaty se specifičností skutkových okolností, s povahou vzneseného obvinění a příslušnými právy podle Úmluvy (viz Nachova a další proti Bulharsku, citováno výše, § 147).

212. Soud dále připouští, že v řízeních o Úmluvě není ve všech případech vyžadováno důsledné uplatňování zásady *affirmanti incumbit probatio* (viz Aktaş proti Turecku, č. 24351/94, rozsudek ze dne 24. 4. 2003, § 272). Za situace, kdy mají o dotčených událostech zcela nebo z velké části informace výlučně vnitrostátní orgány, může na nich ležet důkazní břemeno ve vztahu k uspokojivému a přesvědčivému vysvětlení toho, jak k těmto událostem došlo (viz Al Nashiri proti Rumunsku, č. 33234/12, rozsudek ze dne 31. 5. 2018, § 492–493, a v něm citovaná judikatura). Soud ve své judikatuře uznal, že prokázání rasové diskriminace je v praxi často mimořádně obtížné (viz například Mižigárová proti Slovensku, č. 74832/01, rozsudek ze dne 14. 12. 2010, § 120). Vzhledem k tomu nevyklučuje požadavek na žalovanou vládu vyvrátit hájitelné tvrzení o namítané diskriminaci a v případě neunesení důkazního břemena pak může na tomto základě shledat porušení čl. 14 Úmluvy (viz Nachova a další proti Bulharsku, citováno výše, § 157; Stoica proti Rumunsku, č. 42722/02, rozsudek ze dne 4. 3. 2008, § 130; Adam proti Slovensku, č. 68066/12, rozsudek ze dne 26. 7. 2016, § 91).

(b) Použití obecných zásad na projednávanou věc

213. Na úvod Soud podotýká, že maďarské soudy usvědčily R. S. ze spáchání mimořádně kruté vraždy a z přípravy další vraždy; jediným motivem těchto trestných činů byla navíc arménská státní příslušnost jeho obětí (...). Etnická předpokladost trestné činnosti R. S. byla tudíž plně vyšetřena a vyzdvížena maďarskými soudy a Soud nevidí žádný důvod ke zpochybnění těchto závěrů. Pochybení ve vyšetření rasistických motivů R. S. navíc v této věci nenamítají ani stěžovatelé. Namísto toho jejich podání dle čl. 14 Úmluvy uvádí, že arménský etnický původ obětí byl hlavní motivací nejenom ke spáchání trestných činů, ale rovněž pro následný postup ázerbájdžánských vnitrostátních orgánů zahrnující udělení milosti a oslavování pachatele. V tomto ohledu se námitky stěžovatelů v rámci porušení zákazu diskriminace výrazně liší od typických námitek pro porušení procesní složky čl. 2 a 3 v jiných případech, zabývajících se násilím z důvodu diskriminace (srov. například Lakatošová a Lakatoš proti Slovensku, č. 655/16, rozsudek ze dne 11. 12. 2018, § 65; Ciorcan a další proti Rumunsku, č. 29414/09 a 44841/09, rozsudek ze dne 27. 1. 2015, § 152; Angelova a Iliev proti Bulharsku, citováno výše, § 107).

214. Soud již shledal, že jednání ázerbájdžánských orgánů v projednávané věci představuje porušení procesní složky čl. 2 (viz bod 172). Vzhledem k namítanému porušení čl. 14 ve spojení s čl. 2 stěžovateli (...) je úkolem Soudu posoudit, zda arménský etnický původ obětí R. S. a povaha jeho trestných činů měla dopad na opatření přijatá ázerbájdžánskými orgány po jeho návratu do Ázerbájdžánu.

215. V této souvislosti Soud podotýká, že stěžovatelé uvádí řadu indikací pro podporu svých tvrzení. Za prvé, R. S. byla udělena milost bezprostředně po jeho návratu do Ázerbájdžánu, přičemž ve spisu není nic, co by naznačovalo, že za účelem udělení milosti proběhl určitý proces zvažování nebo že by byla udělena na základě právem předpokládaného postupu (...). Za druhé, R. S. byl nejen opětovně dosazen na své místo v ozbrojených silách, ale navíc byl povýšen ve vojenské hodnosti na veřejné ceremonii krátce po svém návratu do Ázerbájdžánu. Kromě toho získal byt v Baku a byl mu doplacen ušlý plat za celou dobu, kterou strávil ve vězení [i když posledně uvedené opatření umožňuje vnitrostátní právo pouze v případě osvobozených osob (...)]. Jak již bylo zmíněno, vláda neuvedla (viz bod 169 výše), na jakém právním základu byla všechna tato opatření, jež mohou být pochopitelně vnímaná jako odměna R. S. za jeho jednání (viz bod 172), přijata. Rovněž nepředložila ani žádné příklady dalších usvědčených vrahů, kterým byly po propuštění na základě udělené milosti poskytnuty obdobné výhody.

216. Kromě toho Soud považuje za zvlášť znepokojivé výroky ázerbájdžánských veřejných činitelů, kteří oslavovali jak R. S., tak jeho činy a udělení milosti (...). Taktéž odsuzuje, že značná většina těchto prohlášení byla vyjádřením zvláštní podpory za to, že jednání R. S. bylo namířeno proti arménským vojákům, jakož i to, že vyjadřovala blahopřání za jeho činy a nazývala ho vlastencem, vzorem a hrdinou.

217. Stěžovatelé rovněž upozornili Soud na skutečnost, že na webových stránkách prezidenta Ázerbájdžánu byla vyčleněna zvláštní sekce s označením „Děkovné dopisy pro [R. S.]“, kde mohli jednotlivci vyjádřit své blahopřání k jeho propuštění a omilostnění (viz bod 102 výše). Na předmětné stránce je stále možno zobrazit obrovské množství těchto dopisů, které v návaznosti na souhlas pisatelů s vraždou arménské oběti obsahovaly vyjádření vděku prezidentovi za omilostnění R. S. I když je pravdou, že v rámci této sekce prezident nikdy nic nezveřejnil, její pouhá existence a důvod jejího vzniku vedou k úvaze, že R. S. byla udělena milost z důvodů etnické motivace jeho útoku a že udělení milosti může být vnímáno jako významný krok v procesu legitimizace a glorifikace jednání R. S.

218. Vzhledem k výše uvedenému a s ohledem na skutečnost, že projednáváná věc se týká jednoho z nejzákladnějších práv zaručených Úmluvou, je Soud přesvědčen, že stěžovatelé předložili dostatečně silné, jasné a shodné logické závěry, které jsou prima facie přesvědčivé co do otázky rasové motivace za opatřeními přijatými ázerbájdžánskými orgány ve vztahu k R. S. Soud má na paměti obtíže, jimž stěžovatelé čelí při dokazování takové předpojatosti nade vší pochybnost, vzhledem k tomu, že o předmětných skutkových okolnostech mají zcela nebo ze značné části informace výhradně ázerbájdžánské orgány. Soud se domnívá, že vzhledem ke zvláštním okolnostem projednáváné věci je tedy povinností žalované vlády, aby vyvrátila hájitelná tvrzení stěžovatelů o diskriminaci (viz bod 212 výše).

219. (...) Ázerbájdžánská vláda se snažila ospravedlnit své jednání tím, že se spoléhala na stejné důvody, které uplatnila pro ospravedlnění omilostnění R. S. Vzhledem k tomu, že tyto argumenty Soud již přezkoumal v souvislosti s namítaným porušením procesní složky čl. 2 a zamítl je jako nepřesvědčivé (viz body 165–168 výše), nevidí důvod, aby v rámci této části stížnosti rozhodl jinak.

220. Ázerbájdžánská vláda rovněž předložila dvě prohlášení veřejných činitelů na podporu tvrzení, že jejich jednání v souvislosti s R. S. nebylo diskriminační (...). V této návaznosti Soud připomíná, že projednávaná věc se netýká pouze omilostnění R. S., ale spíše obecněji jeho přivítání jako hrdiny, různých výhod, jež mu byly poskytnuty, a nezpochybnitelného schvalování jeho jednání ze strany vysoce postavených veřejných představitelů a ázerbájdžánské společnosti jako celku (viz bod 169 výše). Podle názoru Soudu tedy obě prohlášení ázerbájdžánské vlády nejsou dostačující pro vyvrácení přesvědčivých důkazů předložených stěžovateli, jež naznačují, že rozličná opatření vedoucí k faktické beztrestnosti R. S. spolu s glorifikací jeho extrémně krutého zločinu z nenávisti mají příčinnou souvislost s arménskou etnickou příslušností jeho obětí.

220. Vzhledem k těmto okolnostem Soud rozhodl, že vláda nevyvrátila hájitelná tvrzení stěžovatelů o diskriminaci. Za zvláštních okolností projednávané věci tedy Soud shledal, že Ázerbájdžán porušil čl. 14 ve spojení s čl. 2 Úmluvy.

(...)

VÝROK

Z těchto důvodů Soud

(...)

2. *Prohlašuje* jednomyslně stížnost za přijatelnou;

3. *Rozhoduje* šesti hlasy proti jednomu, že ze strany Ázerbájdžánu nedošlo k porušení hmotněprávní složky čl. 2 Úmluvy;

4. *Rozhoduje* jednomyslně, že Ázerbájdžán porušil čl. 2 v jeho procesní složce;

5. *Rozhoduje* šesti hlasy proti jednomu, že ze strany Maďarska nedošlo k porušení procesní složky čl. 2 Úmluvy;

6. *Rozhoduje* šesti hlasy proti jednomu, že Ázerbájdžán porušil čl. 14 ve spojení s čl. 2 Úmluvy.

(...)

(Zpracovali JUDr. Petr Angyalossy, Ph.D., a Mgr. Livia Ivánková)

Tisk a distribuci zajišťuje Wolters Kluwer ČR, a. s., U nákladového nádraží 10, 130 00 Praha 3.

Ročně vycházejí 4 čísla. Cena základního předplatného je 1 190 Kč bez DPH.

Odpovědná redaktorka: PhDr. Mgr. Marie Novotná, tel. 246 040 417, 603 826 881,
e-mail: marie.novotna@wolterskluwer.com

Administrace předplatného: Wolters Kluwer ČR, a. s., U nákladového nádraží 10, 130 00 Praha 3
e-mail: zakaznicke@wolterskluwer.com

Distribuce: CASUS direct mail, a. s., Žilinská 5/2773, 141 00 Praha 4

Tisk:

SERIFA®

Vytištěno na 100%
recyklovaném papíru se
značkou Eco-label EU.